

ÚČASŤ ČS. ARMÁDY NA ODMÍNOVANÍ SLOVENSKA PO DRUHEJ SVETOVEJ VOJNE

JAN ŠTAIGL

ŠTAIGL, J.: Czechoslovak Army participation on defensive mine countermeasures in Slovakia after the WWII. *Vojenská história*, 3, 13, 2009, pp. 31–59, Bratislava.

The author offers in his study his long-life results of the archive research of the Czechoslovak Army participation on defensive mine countermeasures in Slovakia after the WWII in 1945 – 1966. The study providing summarized factual information in numbers and concise tables extends the contemporary scale of the facts available published so far. Chronologically he focuses on the development of the countermeasures in particular parts of Slovakia, their organizational structure and the identification of the assigned troops. The knowledge on the countermeasures in the parts beyond the east of Slovakia are found particularly valuable as there have been poorly covered so far in studies. The author concentrates not only on the development of the works, the documentation of human losses, the organizational issues, but also on the social care and the moral appraisal of the troop members in 1946–1948.

Military History. Slovakia. Defensive mine countermeasures after the WWII.

Bojové aktivity vojsk v čase 2. svetovej vojny zanechali na Slovensku dlho nezmazateľné stopy. Medzi najvýraznejšie patrilo zamínovanie rozsiahlych územných priestorov, cestných a železničných úsekov, ako aj splavných úsekov vodných tokov, priemyselných, energetických, komunikačných a iných objektov, ale tiež častí miest a obcí, či ich jednotlivých domov. Súvislé mínové polia, samostatne položené míny alebo mínové nástrahy využívali v podstate všetky armády, ktoré pôsobili na Slovensku. Predovšetkým išlo o nemeckú a Červenú armádu, ale aj o jednotky 1. čs. armádneho zboru v ZSSR, a ďalej časti maďarskej a rumunskej armády. Na kladení mín do plavebnej dráhy Dunaja sa okrem nemeckých vojsk podieľalo tiež letectvo západných Spojencov. Najviac zamínované bolo územie východného Slovenska, najmä priestor Dukly a Slánskych vrchov. Značný počet mín sa nachádzal aj v niektorých oblastiach južného Slovenska.

Problematikou odminovania slovenského územia, ako aj účasťou jednotiek čs. armády na ňom sa už zaoberalo viacero autorov. Sústreďujú pozornosť predovšetkým na priestor východného Slovenska v prvých povojnových rokoch, keď tu odminovacie práce prebiehali najintenzívnejšie.¹ Otázok, ktoré súvisia s odminovaním zostávajúceho územia Slovenska,

1 Pozri napr. DOLEŽAL, L. – KROUPA, L.: *Ženíjní vojsko. Historie a současnost*. Praha : AVIS 2003; HORNÁČEK, I.: *Dukelský priesmyk*. Praha : Naše vojsko, 1954; HUŠÍK, J.: Odmínovanie Dukly a Slánskych vrchov. In: *Obrana*, IX, 2001, č. 21, s. 14, RODÁK, J.: Rozhodujúci podiel čs. armády na odminovaní východného Slovenska po skončení 2. svetovej vojny. In: *Vojenská história*, 6, 2002, č. 2, s. 52–63, SMOLA, J.: Podíl ženijního voj-

sa dotýkajú len okrajovo, pričom nasadenie vojenských jednotiek na dokončenie odminovania v 50. a 60. rokoch minulého storočia spomínajú len výnimočne.²

Zámerom našej štúdie je: 1) spresniť, doplniť a prehĺbiť doterajší stupeň poznania o využití čs. armády na odminovacie práce na východnom Slovensku, predovšetkým z hľadiska identifikácie nasadených vojenských jednotiek, organizačnej štruktúry odminovacích skupín, ich „zaľudnenia“ a spôsobov organizácie činnosti, ako aj sumarizovania výsledkov odminovania, a to v časovej etape od jari 1945 do polovice 60. rokov a 2) poskytnúť základný prehľad o priebehu a výsledkoch odminovacej činnosti príslušníkov čs. armády na ostatnom území Slovenska.³ Vychádzame najmä zo štúdia materiálov vojenskej proveniencie uložených v slovenských a českých archívoch, pričom výskum predmetnej problematiky nepovažujeme za uzavretý. Tým chceme súčasne motivovať ďalších historikov, predovšetkým tých, ktorí sa zaoberajú regionálnymi dejinami, k účasti na objasňovaní aj čiastkovo súvisiacich tém. Okrem iného z toho dôvodu, že tak ako na iné obeť vojny, by sa nemalo zabúdať ani na vojakov a ďalšie osoby, ktoré počas odstraňovania mín zahynuli alebo boli zranení.

* * *

Prvé odminovacie práce uskutočňovali čs. vojaci ešte v priebehu bojovej činnosti pri oslobodzovaní Slovenska na prelome rokov 1944 a 1945. Podieľali sa na nich predovšetkým príslušníci ženijných jednotiek 1. čs. armádneho zboru v ZSSR – zborového 1. ženijného práporu, ženijného práporu 3 z 1. čs. samostatnej brigády a ženijného práporu 2 z 3. čs. samostatnej brigády. Jednou z ich hlavných úloh bolo zabezpečiť rýchly a čo najbezpečnejší postup bojových jednotiek a ich materiálne zásobovanie – v obrannej fáze bojovej činnosti išlo najmä o ženijný prieskum priestoru obrany a zabezpečenie jej predného okraja protitankovými (PT) a protipechotnými (PP) mínami – a preto sa zameriavali hlavne na dopravné komunikácie a objekty. Dokumentuje to, okrem iného, záznam vo vojnovom denníku 1. ženijného práporu, podľa ktorého tento útvar v januári 1945 odminoval cesty Stropkov – Sitník, Stropkov – Šandal – Radoma, Breznice – Sitník, Breznice – Nižná Olšava, Hrabovčik – Rovné, Sabinov – Spišské Podhradie, Spišské Podhradie – Levoča, Levoča – Kežmarok, Kežmarok – Lubické kúpele a Poprad – Štrba, ako aj most na ceste Tisinec – Stropkov. Spolu tu odstránil 511 PP a 28 PT mín a 5 mínových fugasov.⁴

Rozsiahle odminovacie práce vykonali ženijné jednotky 1. čs. armádneho zboru aj pri Liptovskom Mikuláši a pri prenasledovaní ustupujúcich nemeckých vojsk cez Váh a Malú Fatru. V odminovaní ich podporoval 135. ženijný prápor Červenej armády, pričom súčinnosť bola zabezpečovaná tak, že „*Na hlavní komunikaci sboru byly opět nasazeny 1. čs. ženijní prapor a sovětský 135. ženijní prapor.... Odminování postupové osy prováděly ženijní prapory brigád a konečné prověření a vytýčení cesty vyčleněná četa sborového ženijního praporu.*“⁵ Medzi najvýznamnejšie odminovacie akcie na železnici v tomto čase patrila dezadjustácia

ska na obnově válkou rozrušeného národního hospodářství. In: *Sborník k 20. výročí osvobození ČSSR*. Praha : MNO-VŽV 1965 a ďalšie práce.

2 Pozri napr. POKORNÝ, J.: Odminování východního Slovenska. In: *Karpatsko-duklianska operácia. Plány, realita, výsledky (1944-2004)*. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie vo Svidníku 30. septembra – 1. októbra 2004 (Ed.: Čaplovíč, M. – Stanová, M.), Bratislava : VHÚ 2005 a RODÁK, ref.1, s. 64-65.

3 Štúdia sleduje len otázky odminovacej činnosti príslušníkov čs. armády. Nezaobera sa tými aspektmi problematiky, keď odminovacie práce vykonávali príslušníci Červenej armády (s výnimkou odminovania čs. úseku Dunaja), rezortu poverenctva a ministerstva vnútra alebo aj miestni občania.

4 VÚA-VHA Praha, f. ZSSR-IVa, 1. žen. prápor, šk. 2, príloha k vojnovému denníku č. 17. Pozri RODÁK, ref. 1, s. 54.

5 DOLEŽAL, ref. 1, s. 83.

zamínovaného tunela u Strečna, z ktorého príslušníci 2. roty 1. ženijného práporu vybrali 35 leteckých bômb a 27 ton čierneho prachu.⁶

S ohľadom na značný rozsah zamínovania komunikácií a terénu museli časť odmínovacích prác vykonávať aj tzv. nesystemizovaní ženisti. Týmto termínom sa označovali družstvá (osádky, obsluhy) so ženijným výcvikom, ktoré boli v každejrote (batérii) vyčlenené na prieskum a odmínovanie terénu. Z dôvodu nedostatku ženijných špecialistov sa však v rozpoznaní a zneškodňovaní mín cvičili v podstate všetci pešiáci, delostrelci a tankisti. Pre malú odbornú pripravenosť nemali zistené míny dezadjustovať, ale na mieste ich ničť ženijnými náložkami, respektíve z bezpečnej vzdialenosti vytrhávať kotvami. Nasadenie „nesystemizovaných“ ženistov zvyšovalo počet smrteľných a iných úrazov, ku ktorým pri odmínovaní dochádzalo. Konkrétnym príkladom toho bol aj výbuch pri odstraňovaní kombinovaného mínového poľa pri obci Poľov (dnes súčasť Košíc) dňa 24. marca 1945, pri ktorom zahynuli slob. Š. Horváth a voj. O. Cecek, päť vojakov bolo zranených a jeden zostal nezvestný.⁷

Postupná obnova mierového života na oslobodenom území Slovenska kládla na odmínovacie práce podstatne väčšie požiadavky, predovšetkým z hľadiska ich priestorového rozsahu. Okrem pokračovania v odstraňovaní mín z cestných a železničných komunikácií a ich objektov, čo súviselo so zabezpečením dopravy a zásobovania, bolo potrebné venovať pozornosť aj odmínovaniu obcí a terénu, v ktorých sa mali začať jarné poľnohospodárske práce. Počet obetí výbuchov mín a mínových nástrah medzi civilným obyvateľstvom, najmä na východnom Slovensku, sa neustále zvyšoval.⁸ V súvislosti s tým narastal aj počet žiadostí miestnych úradov verejnej správy, ako aj rôznych inštitúcií o vyslanie ženistov na odstránenie a likvidáciu mín a iných druhov munície. Ich adresátmi boli predovšetkým posádkové veliteľstvá⁹, ktoré však ženistami disponovali len výnimočne. Napriek skutočnosti, že vojaci tohto druhu vojska boli vyťažení obnovovacími prácami, hlavne na zničených úsekoch a objektoch železničných a cestných komunikácií¹⁰, bola preto 6. mája 1945 zo ženijných jednotiek 1. čs. armádneho zboru vytvorená osobitná odmínovacia skupina v sile roty. Velenie zboru ju pričlenilo k posádkovému veliteľstvu v Košiciach, vo veliteľskej pôsobnosti ktorého plnila konkrétne odmínovacie úlohy do júla 1945.¹¹

K 15. máju 1945 sa 1. čs. arm. zbor v ZSSR reorganizoval na 1. čs. armádu, do ktorej sa postupne začleňovali čs. jednotky zo Západu a ozbrojené zložky domáceho odboja. V rámci tohto procesu sa začali formovať aj nové ženijné útvary, okrem iného v Komárne, Novom Meste nad Váhom a Michalovciach. Dňom 25. mája 1945 vstúpila do platnosti prvá mierová organizácia armády, podľa ktorej malo byť na Slovensku, v teritoriálnej pôsobnosti veliteľstva 4. vojenskej oblasti v Bratislave, dislokovaných päť ženijných jednotiek: oblastná 4. ženijná brigáda (žb) v Komárne a štyri ženijné prápory (žpr) peších divízií (pd) – žpr 4

6 VÚA-VHA Praha, f. ZSSR-IVa, 1. žen. prápor, šk. 2, vojnový denník č. 2, zápis z 27. 4. 1945. Pozri DOLEŽAL, ref. 1, s. 84.

7 VÚA-VHA Praha, f. VOÚ 1944-1945, sign. 77-1/2.

8 Do polovice septembra 1945 len v siedmich okresoch východného Slovenska zahynulo viac ako 710 civilných osôb, z toho v okrese Snina cez 300, v okrese Medzilaborce 80, v okrese Bardejov 50, v okrese Vranov nad Topľou 50, v okrese Sobrance 20, v okrese Svidník 180 a v okrese Giraltove 30. Približne rovnaký počet osôb bol ťažko zranený. VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 1, inv. č. 13, č. 80802 Taj. žen./1945.

9 Pozri RODÁK, ref. 1, s. 55.

10 Pozri napr. DOLEŽEL, ref. 1, s. 83-85 a 101-102; ŠTAIGL, J. – ŠTEFANSKÝ, M.: *Vojenské dejiny Slovenska 1945-1968*. Bratislava : Magnet Press 2007, s. 62-64 a GREC, M.: *Pomoc československé armády při obnově dopravy v r. 1945-1947*. Diplomová práce. Praha : VPA KG 1968.

11 IŠTOK, J.: *K niektorým otázkam hlavných zložiek pomoci čs. armády východnému Slovensku v rokoch 1946 a 1947*. Diplomová práca. Praha : VPA KG 1968, s. 59.

v Bratislave, od augusta 1945 v Žiline (4. pd, veliteľstvo dočasne Šala, mierovo Ružomberok), žpr 9 v Seredi (9. pd, Nitra), žpr 2 v Parkani (2. pd, Banská Bystrica) a žpr 10 v Michalovciach (10. pd, Košice).¹² Podľa nariadení veliteľstva ženijného vojska MNO a veliteľstva 4. vojenskej oblasti boli celé útvary alebo ich časti vyčlenené na odmínovacie práce.

Najviac úloh bolo postavených pred žpr 10 v Michalovciach, ktorého prvým veliteľom sa stal por. žen. v zálohe K. Suchár a dňom 15. augusta 1945 npor. žen. R. Ivanič. Veliteľ 10. divízie plk. del. Emil Perko venoval formovaniu práporu veľkú pozornosť. Na základe jeho rozkazu boli k útvaru odoslaní všetci príslušníci divízie z radov mužstva so ženijným výcvikom. Početný stav útvaru sa tým v krátkom čase, od 31. augusta do 15. septembra 1945, podarilo zvýšiť zo 180 na 296 osôb.¹³ Len malá časť z nich však mala praktické skúsenosti z odmínovacích prác v čase vojny. Väčšinou išlo o vojakov v zálohe povolaných do armády na základe paragrafu 27 platného branného zákona z roku 1920. Z osôb určených na odmínovacie práce veliteľ práporu vytvoril deväť odmínovacích skupín, ktoré pôsobili v jednotlivých okresoch východného Slovenska.

Činnosť skupín výrazne ovplyvňovali zložité terénne podmienky, neznalosť plánov alebo nákresov mínových polí¹⁴, často aj druhov a typov použitých mín a munície rôznej proveniencie, či spôsobov zamínovania¹⁵, ako aj nedostatočné materiálne zabezpečenie¹⁶. S blížiacimi sa jesennými zmenami počasia vzrastala nespokojnosť predstaviteľov miestnej správy s tempom odmínovania. Na porade Komisie pre pomoc východnému Slovensku dňa 21. septembra 1945 títo trvali na tom, aby sa zamínované oblasti „v najkratšom čase odmínovali a to než prídu mrazy a napadne sneh“.¹⁷

Po vyčerpaní vlastných možností veliteľ 10. divízie požiadal veliteľstvo 4. vojenskej oblasti o posilnenie odmínovacích skupín šiestimi rotami ženistov, ktoré by zabezpečili odmínovacie práce v okresoch Košice, Snina, Vyšný Svidník. Vranov nad Topľou, Stropkov a Sobrance. Okresy Trebišov, Giraltovce a Bardejov mali odmínovať príslušníci žpr 10. Súčasne navrhol aj dva varianty výberu posilových prostriedkov: zo ženijných jednotiek čs. armády 1. – 3. vojenskej oblasti v Čechách a na Morave alebo „ženistov vybraných z nemeckých zajateckých táborov“, ktorí by pracovali „pod dozorom našich stráží“. Upozornil, že o pridelenie dvoch rôz nemeckých zajatcov na odmínovacie práce žiadal už v júli 1945.¹⁸ Namiesto nich mu však bolo odporučené využiť tzv. nemeckých zaistencov, t. j. internované civilné osoby nemeckej národnosti, ktorí ale sú pre nevycvičenosť „rýchlosti prevedenia odmínovacích prác len na prekážku a práca pritom ešte nie je spolahlivo prevedená“.¹⁹

12 Bližšie ŠTAIGL, J.: Organizačná a dislokačná výstavba čs. armády na Slovensku v rokoch 1945-1950. In: *Vojenské obzory*, 2, 1995, príloha H, s. 109.

13 VHA Bratislava, f. 01543 (Veliteľstvo VI. armádneho zboru Banská Bystrica 1945-1948), č. 40391/1945.

14 Skupiny mali k dispozícii len plány niektorých mínových polí, ktoré položili ženisti Červenej armády a 1. čs. armádneho zboru. Mnohé záznamy o mínovaní pritom boli nepresné alebo nepoužiteľné z dôvodu, že pri pohybe frontu často dochádzalo k premiešaniu či prekryvaniu mínových polí jednej a druhej strany. Polohu mínových polí menil aj topiaci sa sneh.

15 Bližšie RODÁK, ref. 1, s. 53-55 a DOLEŽAL, ref. 1, s. 100.

16 Napr. prvým dopravným prostriedkom žpr 10 boli štyri ťažné kone pridelené až na konci septembra 1945, spojenie aj na väčšie vzdialenosti zabezpečovali pešie spojky a „odmínovacie prostriedky boli len minopichy, ktoré si vojaci vo väčšine prípadov sami dali zhotovovať“. Citované podľa IŠTOK, ref. 11, s. 62.

17 Ref. 8.

18 Podľa informácií z dobovej tlače boli bezprostredne po skončení vojny nemeckí zajatci nasadení na odmínovacie práce v okresoch Svidník a Stropkov. Do augusta 1945 tu pod dozorom príslušníkov čs. armády mali zneškodniť okolo 60 000 mín. Hlas ľudu, 18. 8. 1945.

19 Ref. 8. Poznámka: V tejto súvislosti je zaujímavý spis veliteľstva ženijného vojska MNO z 20. 11. 1945 adresovaný veliteľstvu 4. vojenskej oblasti. Nariaďoval, aby si toto veliteľstvo na príslušných miestach vyžiadalo ci-

O odmiňovacích prácach ďalších ženijných jednotiek na Slovensku, respektíve o odmiňovaní iných priestorov ako východného Slovenska v prvých mesiacoch po skončení vojny, existuje len minimum informácií. Súvisí to zrejme aj s tým, že ženijné jednotky nasadené na obnovu dopravných komunikácií odstraňovanie mín a inej munície nevykazovali (nehlásili) ako samostatnú činnosť. Medzi výnimky patrí správa o odmiňovacích prácach jednej z čiat 4. ženijnej brigády z Komárna, ktorá pod velením rotmajstra v zálohe Miklošíka v júni 1945 preverila a odmiňovala železničnú trať Banská Bystrica – Diviaky, vrátane železničných objektov. Najviac mín zlikvidovala v priestore Harmanca.²⁰

V septembri 1945, v súvislosti s prípravou novej mierovej organizácie čs. armády, ktorá začala platiť od 1. októbra 1945, došlo v organizácii a dislokácii ženijných útvarov na Slovensku k podstatným zmenám. Divízne ženijné prápory boli zrušené a zaradené do organizačnej štruktúry 4. ženijnej brigády s veliteľstvom v Komárne. Ženijné prápory 9 a 4 sa premiestnili do Nového Mesta nad Váhom, kde sa zlúčili do nového žpr V/4, ženijný prápor 2 bol rediskokovaný do Komárna so súčasťou reorganizáciou na žpr II/4 a ženijný prápor 10 v Michalovciach sa reorganizoval na žpr VI/4. Počas reorganizácie a redisklokácie útvarov neboli odmiňovacie práce prerušené, postupne sa však menil spôsob ich organizácie a riadenia. Požiadavky na centrálnu odmiňovanie evidovalo veliteľstvo ženijného vojska 4. vojenskej oblasti, posilnila sa kontrolná činnosť veliteľstiev zborov pri odmiňovaní priestorov ich teritoriálnej pôsobnosti²¹ a zodpovednosť za organizáciu a prípravu odmiňovacích skupín, ako aj za riadenie odmiňovacích prác na území Slovenska, prešla na veliteľa 4. ženijnej brigády. Priebežné hlásenia o výsledkoch odmiňovania spracovávali velitelia odmiňovacích skupín. Postupovali ich priamo na veliteľstvo 4. ženijnej brigády, veliteľstvo 4. vojenskej oblasti a veliteľstvá peších divízií, v teritoriálnej pôsobnosti ktorých skupiny pracovali a nepriamo, t. z. služobným postupom, na veliteľstvá zborov. Veliteľstvá 4. ženijnej brigády, peších divízií a zborov predkladali veliteľstvu ženijného vojska 4. vojenskej oblasti súhrnné týždenné hlásenia.

Od októbra 1945 pôsobili na území Slovenska štyri odmiňovacie skupiny vytvorené z jednotlivých práporov brigády. Odmiňovacia skupina I zo žpr I/4 z Bratislavy (v októbri 1945 premiestnený do Komárna) odmiňovala priestor Vlčieho hrdla pri Bratislave, kde odstránila, okrem iného, 128 sklenených mín. Odmiňovacia skupina II, vytvorená z vojakov žpr II/4, odstraňovala míny v okolí Parkanu (dnes Štúrovo) s dôrazom na obec Šida na trati Filakovo – Feledince.²² Z príslušníkov žpr V/4 bola sformovaná odmiňovacia skupina III, ktorá pôsobila na strednom Slovensku v okresoch Banská Bystrica, Kremnica a Zvolen. Najrozsiahlejšie odmiňovacie práce vykonávala odmiňovacia skupina IV zložená z vojakov žpr VI/4 z Michaloviec.

Personálne jadro odmiňovacej skupiny IV tvorilo asi 150 vojakov z pôvodnej odmiňovacej skupiny žpr 10, ktorých doplnili novo vycvičení ženisti. Vzhľadom na veľkosť prideleného priestoru sa skupina členila na deväť menších podskupín, pričom ich činnosť centrálnu riadilo veliteľstvo odmiňovacích skupín na čele so škpt. Viliamom Hotovým. Na konci ok-

vilných politických zaistenecov nemeckej národnosti alebo nemeckých zajatcov a prideliť ich na odmiňovacie práce. V prípade poranenia výbuchom nemali byť ošetrení, ale na mieste zastrelení. IŠTOK, ref. 11, s. 81

20 DOLEŽAL, ref. 1, s. 100.

21 V mierovej organizácii čs. armády, ktorá platila od leta 1945, územie Slovenska patrilo do teritoriálnej pôsobnosti veliteľstva 4. vojenskej oblasti. Základné teritoriálno-organizačné celky oblasti tvorili dva armádne zbor (az) – VII. az s veliteľstvom v Trenčíne a VIII. az s veliteľstvom v Banskej Bystrici. Rozhranie medzi teritoriálnou pôsobnosťou veliteľstiev zborov prebiehalo po čiare Kriváň – Važec – Štrba – Kráľova hoľa – Dumbier – Štubňa – Handlová – Nová Baňa – Kálna – Lužany – Farná – Vojnice – Moča.

22 VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 1, inv. č. 13, č. 81460/45 a DOLEŽAL, ref. 1, s. 100.

tóbra 1945 skupiny mali veliteľské stanovištia a ubytovanie v obciach Sačurov (dve skupiny), Sečovce, Snina, Michalovce, Medzilaborce, Stakčín, Ložin a Nižný Orlík.²³ Situácia v materiálnom zabezpečení vojakov sa čiastočne zlepšila až v novembri 1945, keď veliteľstvo ženíjného vojska 4. vojenskej oblasti na žiadosť škpt. Hotového odmínovacím skupinám pridelo „plameňomety a hladače mín, bez ktorých prístrojov na mnohých miestach nie je možné pracovať“.²⁴ Hospodárska správa pešieho pluku v Prešove príslušníkom skupín súčasne zabezpečila „plášte a obuv, nakoľko väčšina mužstva na odmínovacích prácach je tu bez plášťov a má boty civilné alebo erárne v takom stave, že tieto nedostatky budú rušiť riadny chod odmínovacích prác“.²⁴ Pre veľkú vzdialenosť pracovísk jednotlivých skupín im vojenská správa nedokázala zabezpečiť teplú stravu, a namiesto nej bola vojakom vyplácaná peňažná náhrada, za ktorú si títo zaopatrovali jedlo individuálne. Od novembra 1945 príslušníci odmínovacích skupín dostávali, a to so spätnou platnosťou od 1. októbra, k stravnému príplatky vo dennej výške 10,- Kčs pre mužstvo a 50,- Kčs pre dôstojníkov. Ubytovatí boli jednotlivo alebo v menších skupinách u civilného obyvateľstva.²⁵

Odmínovávanie neprebiehala systematicky, nie je ale možné súhlasiť s názorom, že sa vykonávalo „dosť náhodne a nekoordinovane“.²⁶ Realite skôr zodpovedá záver, že „odmínovacie skupiny sa...nasadzovali podľa naliehavosti a potreby. Konkrétne činnosť týchto skupín sa sústreďovala na odmínovanie životne dôležitých spojov a osídlených oblastí.“²⁷ Potvrďuje to aj skutočnosť, že príslušníci skupín na východnom Slovensku spracovali 206 orientačných náčrtov nemeckých mínových polí, ktoré sa nachádzali na ťažiskových dopravných smeroch alebo v hospodársky významnejších priestoroch.²⁸

Odmínovacie práce trvali do konca decembra 1945. Napriek pomerne komplikovanej niekoľkostupňovej evidencii nie je možné presne vyčíslieť počet nasadených vojakov a odstránených mín. Podľa archívnych materiálov veliteľstva 4. vojenskej oblasti v čase od 17. októbra do 31. decembra 1945 bolo na odmínovanie nasadených okolo 290 vojakov²⁹, ktorí zlikvidovali od 69 083 do 169 834 mín.³⁰ Keď sme sa pokúsili sumarizovať počty odstránených mín uvedené v hláseniach veliteľa odmínovacích skupín na východnom Slovensku a veliteľstva VIII. zboru v Banskej Bystrici za obdobie od septembra do novembra 1945³¹, tak sme dospeli k úhrnnej sume 121 638 mín. Pri započítaní výsledkov odmínovacích prác z ďalších oblastí Slovenska sme sa už priblížili k uvedenému objemu okolo 170 000 odstránených mín. Za najpravdepodobnejší však považujeme údaj z materiálu veliteľstva 4. oblasti vypracovaného v júli 1947, podľa ktorého bolo v roku 1945 na Slovensku odstránených spolu 106 919 mín.³² Podrobnejšie sú výsledky odmínovacích prác rozvedené v tabuľke č. 2.

Podobne nepresné informácie nám materiály poskytujú aj o vojakoch, ktorí boli v sledovanom období pri odmínovacích prácach usmrtení alebo zranení. Dvaja príslušníci odmínovacej skupiny I, desiatnici Šimorda a Ulbrich, mali zahynúť pri odmínovávaní Vlčieho hrdla³³,

23 VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 1, inv. č. 13, č. 81220/45.

24 Tamže, č. 812250/45.

25 IŠTOK, ref. 11, s. 77.

26 RODÁK, ref. 1, s. 57.

27 Tamže.

28 SLEPCOV, I.: Mínové polia. In: *Apológia*, 1995, č. 7, s. 25.

29 VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 25, inv. č. 102, príloha k čj. 40558/dôv. žen.1947.

30 IŠTOK, ref. 11, s. 62.

31 VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 1, inv. č. 81220/1945, 81241/1945, 81225/1945 a 81304/1945.

32 Ref. 29.

33 DOLEŽAL, ref. 1, s. 100.

v správe o činnosti ženijného práporu VI/4 v Michalovciach za rok 1945 sa uvádza, že v čase od októbra do decembra toho roka boli výbuchmi mín usmrtení štyria príslušníci jednotky a ďalších sedem bolo zranených,³⁴ a napokon už spomenutý materiál veliteľstva 4. oblasti z júla 1947 vyčísluje celkové straty od oslobodenia do konca 1945 na päť mŕtvych a troch zranených vojakov, všetko na východnom Slovensku.³⁵ V snahe zabrániť ďalšiemu narastaniu počtu usmrtených vojakov pri súčasnom zvýšení výkonu odmínovacích jednotiek veliteľstvo VIII. armádneho zboru navrhovalo: „1./ použiť na odmínovanie nemeckých zajatcov. 2./ Použiť na odmínovanie dobrovoľne sa hlásiacich na doživotný alebo dlhotrvajúci žalár odsúdených zločincov a p. a umožniť im obetavosťou v prospech celku zníženie trestu. 3./ Použiť prípadne k odmínovaniu pod prísny m velením asociálne živly atď. (Všetky tri body chcú vyjadriť zásadu: Prečo majú umierať čestní ľudia, keď by namiesto nich mohli umierať ľudia nečestní!).“³⁶

K príprave odmínovacích prác v roku 1946 pristupovali veliteľské orgány ženijného vojska ako aj veliteľstvo 4. vojenskej oblasti v Bratislave už s istým časovým predstihom a so snahou o ich zefektívnenie z hľadiska organizovanosti, systematickosti a materiálneho zabezpečenia. Na základe vyhodnotenia skúseností z odmínovacích prác v druhej polovici roka 1945, požiadaviek na odmínovanie terénu a objektov a možností ženijných jednotiek veliteľstvo 4. oblasti spracovalo v januári 1946 tzv. rozvrh odmínovania. Rámcovo vymedzoval organizačnú štruktúru a počet síl potrebných na odmínovacie práce v roku 1946 a stanovoval okruhy teritoriálnej pôsobnosti jednotlivých ženijných útvarov. Spolu s tým veliteľstvo oblasti spracovalo a veliteľstvu ženijného vojska MNO predložilo požiadavky na materiálne zabezpečenie jednotiek. Na začiatku marca 1946 napokon veliteľstvo 4. oblasti vydalo rozkaz o prípravných prácach, ktoré za priaznivých poveternostných podmienok mali automaticky prejsť do praktického odmínovania.³⁷

Spomenutý rozvrh odmínovania členil teritórium Slovenska na štyri oblasti, v ktorých malo pôsobiť päť samostatných odmínovacích skupín vytvorených zo ženijných jednotiek 4. oblasti. Odmínovacie skupiny I. až IV. boli určené na zabezpečenie odmínovania v jednotlivých správnych okresoch (pozri tabuľku č. 1) a odmínovacia skupina V., zložená z príslušníkov riečneho práporu 4. ženijnej brigády, na odmínovacie práce na brehoch Dunaja od Devína po Szob. Organizácia riadenia odmínovacích skupín je uvedená v prílohe č. 1.

Odmínovacia skupina I. sa formovala opäť v Michalovciach pri žpr VI/4. Organizačne sa členila na štyri samostatné odmínovacie roty, pričom 1. odmínovaciu rotu (veliteľ kpt. žen. Ján Jirgenc) a 2. odmínovaciu rotu (veliteľ kpt. žen. Rudolf Ivanič) tvorili príslušníci žpr VI/4, 3. odmínovaciu rotu (veliteľ kpt. žen. Gustáv Devečka) vojaci 1. roty žpr V/4 a 4. odmínovaciu rotu (veliteľ por. žen. Josef Straka) mužstvo žpr II/4 z Komárna. Odmínovacie práce začala vykonávať 1. rota, a to už 15. marca 1946 v okrese Sobrance, kde dostala za úlohu odstrániť zistené mínové polia v určených obciach a ich chotároch. Dňa 2. júla 1946 sa s rovnakou úlohou presunula do okresu Vranov n. Topľou. Odmínovanie pre nepriaznivé počasie skončila 15. novembra 1946. Počas ôsmich mesiacov rota v zložení 1 dôstojník, 1 rotmajster, 1 ďalejslúžiaci poddôstojník a 40 – 70 príslušníkov mužstva (počet tzv. odmínovačov sa z rôznych dôvodov priebežne menil) odmínovala spolu 20 obcí (pozri tabuľku č. 1).³⁸ Dňa 5. apríla 1946 bola na odmínovacie práce nasadená 2. rota, a to v okrese Veľké

34 VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 25, inv. č. 102, sign. 99-4/4.

35 Ref. 31.

36 Ref. 33.

37 VÚA-VHA Praha, f. MNO/HŠ -VŽV 1946, sign. 41-3/25.

38 Ref. 33.

Kapušany, neskôr aj v ďalších okresoch. Početný stav roty tvorili 3 dôstojníci, 1 rotmajster, 2 ďalejšlužiaci poddôstojníci a 60 – 80 príslušníkov mužstva. Do skončenia odmínovacích prác k 15. novembru. 1946 pôsobila v šiestich okresoch, kde odmínovala spolu 21 obcí (pozri tabuľku č. 1) a priestor Duklianskeho priesmyku v okr. Vyšný Svidník.³⁹ K 7. mája 1946 začala s odmínovaním 3. rota v okresoch Moldava nad Bodvou a Košice. V zostave 2 dôstojníci, 1 rotmajster, 1 ďalejšlužiaci poddôstojník a 36 – 75 príslušníkov mužstva do 15. novembra 1946 preverila a odmínovala 17 obcí (pozri tabuľku č. 1), pričom niektoré mívové polia v obciach Turňa n. Bodvou, Páňovce a Ždaňa z bezpečnostných dôvodov len vyznačila.⁴⁰ V máji 1946 bola na odmínovacie práce nasadená aj 4. rota, ktorá vznikla z pôvodnej III. stavebnej skupiny 4. ženijnej brigády. S počtom 2 dôstojníci, 1 rotmajster, 1 ďalejšlužiaci poddôstojník a 60 – 95 príslušníkov mužstva do 15. novembra 1946 odmínovala západný svah Braniska a 18 obcí v piatich okresoch východného Slovenska (pozri tabuľku č. 1).⁴¹

Podľa veliteľstva 4. vojenskej oblasti bolo na odmínovacie práce na východnom Slovensku nasadených spolu 380 príslušníkov armády⁴², ktorí odstránili, okrem inej ženijnej munície, dovedna 21 053 protipechotných a protitankových mín.⁴³ V porovnaní s rokom 1945 sa čiastočne zlepšili podmienky ich činnosti. Stravovanie príslušníkov rôt zabezpečovali rotné kuchyne, ktorým základné potraviny, s výnimkou 3. roty, dodávala hospodárska správa žpr VI/4. Spomenutú 3. rotu proviantom zásobovala hospodárska správa pešieho pluku 32 z Košíc. Okrem denného žoldu vojaci začali dostávať aj pyrotechnické prídavky v čiastke od 10 do 30 Kčs, podľa priznaného stupňa nebezpečenstva ich práce. Ubytovanie príslušníkov mužstva sa veliteľia rôt snažili z dôvodu udržania disciplíny a denného poriadku riešiť ako spoločné, pričom 1. rota bola, pokiaľ to počasie umožňovalo, ubytovaná pod stanmi. Problémy pretrvávali so zabezpečením kvalitnej výstroje, najmä obuvi. Z dopravných prostriedkov mali roty k dispozícii 3 – 4 osobné a nákladné automobily, ktoré však boli „bez výstroja a mnohé v nepojazdnom stave. Ťažkosti robili menšie poruchy na týchto vozidlách, nakoľko nebolo náhradných súčiastok.“⁴⁴ Bezpečnostné podmienky odmínovania veliteľia naďalej hodnotili ako nevyhovujúce, a to vrátane skúšobného používania ochranného štítu, ktorý „môže byť použitý len na úplne rovnom teréne, nikdy nie v horách – lesoch“.⁴⁵ Za najbezpečnejšiu považovali prácu poležiačky s krátkym bodcom a za najvýhodnejšiu prácu postojáčky s dlhým bodcom.⁴⁶ Súčasne zdôrazňovali význam zavedenia nemeckých mínohľadačiek FRANKFURT vz. 42 alebo anglických mínohľadačiek, pretože „Je veľký rozdiel urobiť prechod mívovým polom a prevádzať plošné odmínovanie.“⁴⁷

39 Tamže.

40 Tamže.

41 Tamže.

42 V rámci I. odmínovacej skupiny, a to zrejme v 1. a 2.rote, bolo nasadených aj 19 nemeckých zajatcov, ktoré na odmínovacie práce uvoľnila Červená armáda. IŠTOK, ref. 11, s. 81.

43 Ref. 29.

44 Ref. 33.

45 Tamže.

46 Por. že. Jozef Očenáš, veliteľ 1. odmínovacej hliadky 1. roty, opísal najbezpečnejší a najvýhodnejší spôsob odmínovania takto: „Zásada pri tejto práci je, aby jednotlivci pracovali od seba dosť vzdialene. Veľmi výhodné je zadefinovať po dvojiciach, t. j. jeden pracuje a druhý odpočíva, čím mizne po vystriedaní nervozita. Vzdialenosť dvojíc, respektíve trojíc je asi 30 až 50 m. Jednotlivec pracuje s pichačkou v šírke asi 60 cm, ktorý priestor si vytyčuje zapichnutím konárikov z krovia alebo pomocnými prostriedkami. Pri druhej uličke ešte prepichá 10-15 cm zo starej, aby nevznikla medzera, takže postúpil do šírky len 40-45 cm nového priestoru.“ Tamže.

47 Tamže.

TABULKA Č. 1

Plánovaná a skutočná územná pôsobnosť odмінovacích skupín v roku 1946⁴⁸

Odmínovacia skupina	Pridelené správne okresy <i>Odmínované obce v okresoch</i>
odмінovacia skupina I.	<p>Bardejov, Giraltovce, Gelnica, Humenné, Kežmarok, Kráľovský Chlmec, Levoča, Medzilaborce, Michalovce, Moldava n. Bodvou, Poprad, Prešov, Sabinov, Snina, Sobrance, Spišská Nová Ves, Spišská Stará Ves, Stropkov, Svidník, Trebišov, Veľké Kapušany, Vranov n. Topľou</p> <p>1. rota <i>okr. Sobrance: Jasenov, Tibava, Podhorod', Hnojné, Závadka, Jovsa, Klokočov, Kusín, Nemecká Poruba, Vyšná Rybnica, Strihovce, Úbrež, Ruskovce, Hlivište, Ruská Bystrá, Horná</i> <i>okr. Vranov n. Topľou: Podčišva, Sedliská, Dávidov, Kamenná Poruba</i></p> <p>2. rota <i>okr. Michalovce: Malé Zálužice, Topolany, Závadka, Pozdišovce, Rebrín, Lastomír, Trhovište</i> <i>okr. Trebišov: Dargov, Veľké Ozorovce</i> <i>okr. Kráľovský Chlmec: Malý Tarkaň, Boľany, Perbeník, Malý a Veľký Kevežď, Ladmovce</i> <i>okr. Humenné: Hažín, Zubné, Kamenica n. Cirochou, Adidovce</i> <i>okr. Veľké Kapušany: Čičarovce, Vajany</i></p> <p>3. rota <i>okr. Moldava n. Bodvou: Hrovov, Hrhov, Dvorníky, Štós, Štós – kúpele, Vyšný Medzev, Perín, Komárovce, Buzita, Páňovce, Čečejevce</i> <i>okr. Košice: Veľká Ida, Slanec, Slanská Huta, Ždaňa, Škároš, Žebeš</i></p> <p>4. rota <i>okr. Medzilaborce: Volica, Vydraň, Vyšné Čabiny, Čertižné, Világy, Ňagov, Krásny Brod</i> <i>okr. Stropkov: Miňovce, Breznica, Turiany, Ruská Kajňa</i> <i>okr. Poprad: Smrečiny, Vernár, Kvetnica, Hranovnica</i> <i>okr. Stará Ľubovňa: Pusté Pole</i> <i>okr. Trebišov: Michalany, Ujľak</i></p>
odмінovacia skupina II.	Banská Bystrica, Banská Štiavnica, Brezno n. Hronom, Dolný Kubín, Feledince, Kremnica, Krupina, Levice, Liptovský Sv. Mikuláš, Modrý Kameň, Námestovo, Nová Baňa, Revúca, Rimavská Sobota, Rožňava, Ružomberok, Tornaľa, Trstená, Zlaté Moravce, Zvolen
odмінovacia skupina III.	Bánovce n. Bebravou, Čadca, Hlohovec, Ilava, Kysucké Nové Mesto, Malacky, Modra, Myjava, Nové Mesto n. Váhom, Piešťany, Považská Bystrica, Prievidza, Púchov, Senica, Skalica, Topoľčany, Trenčín, Trnava, Turčiansky Sv. Martin, Veľká Bytča, Žilina
odмінovacia skupina IV.	Bratislava, Dunajská Streda, Galanta, Komárno, Nitra, Nové Zámky, Parkan, Stará Ľada, Šaľa n. Váhom, Šamorín, Vráble, Želiezovce

O organizácii a činnosti odмінovacích skupín II. až V. sa nám v archívoch nepodarilo nájsť materiály s podrobnejšími informáciami. Z kusých hlásení a správ je zrejme, že od-

⁴⁸ Ref. 33.

mínovacia skupina II. patrila do priamej veliteľskej pôsobnosti veliteľstva VIII. armádneho zboru v Banskej Bystrici. Sformovala sa v sile roty o dvoch čatách s celkovým počtom 2 dôstojníci, 1 rotmajster, 1 ďalejšlúžiaci poddôstojník, 3 ašpiranti a 64 príslušníkov mužstva. Ku koncu svojej činnosti vykonávala odmínovacie práce v okresoch Námestovo, Trstená, Modrý Kameň a Tornaľa. Odmínovanie skončila k 20. decembru 1946.⁴⁹ O odmínovacej skupine III. vieme len to, že jej veliteľom bol kpt. žen. Ladislav Koza od žpr I/4, a že sa organizačne členila na štyri samostatné čaty, ktorými veliteľmi boli ppor. žen. v zál. F. Stredák, šrtm. žen. P. Baláž, rtm. žen. J. Miklošík a rtn. dlsl. G. Pirožek.⁵⁰ Skupina pracovala na odmínovaní údolia rieky Hron a ďalej v úseku Bratislava – Parkan v obciach Bína, Dunajská Mača, Buča a Petržalka.⁵¹ Odmínovacia skupina IV., ktorú riadilo veliteľstvo VII. armádneho zboru v Trenčíne, sa vytvorila z príslušníkov ženijných čiat pechoty 4. rýchlej divízie s veliteľstvom v Žiline a žpr V/4. V čase od 15. marca do 15. novembra 1946 ju tvorili tri odmínovacie hliadky v sile 1 + 25 mužov a od 15. novembra 1946 len jedna odmínovacia hliadka 1 + 10 mužov.⁵² Odmínovanie brehu Dunaja vykonávali príslušníci mínovej roty riečného práporu 4. ženijnej brigády pod velením škpt. žen. zbroj. Titusa Iskru. Okrem týchto skupín sa na odmínovacích prácach podieľali vojaci so ženijným výcvikom zaradení do operačnej skupiny „Teplíce“, ktorá zabezpečovala severovýchodné oblasti Slovenska pred vpádmi banderovcov. Výsledky odmínovania jednotlivých oblastí Slovenska v roku 1946 sú pomerne dobre zmapované, a to tak z hľadiska počtu nasadených vojakov a odstránených mín, ako aj počtu usmrtených a zranených príslušníkov armády. Usmrtení boli npor. Pluhař, por. žen. Štefan Čurila, ppor. V. Linka, ppor. v zál. F. Stadák, des. ašp. Konečný, slob. M. Kučera a vojaci J. Gabo, J. Bazík, Š. Hunka, Kamil Adámek, Ján Anđel, Martin Benkovský, Ján Bollo, Ján Buško, Štefan Hunka a Ľudovít Ocvirk.⁵³ Porovnanie počtov s rokom 1945 je uvedené v tabuľke č. 2.

Po skončení odmínovacích prác sa velenie armády zaoberalo aktuálnou a značne citlivou otázkou sociálneho zabezpečenia a spoločenského ocenenia ich účastníkov. V sociálnej oblasti išlo predovšetkým o zaopatrenie vojakov v prípade zranenia s následkom invalidity, respektíve o odškodnenie a zaopatrenie pozostalých rodinných príslušníkov po usmrtených.⁵⁴ V prípade gázistov to zo začiatku riešil zákon o vojenských požitkoch zaopatrovacích č. 76/1922 Z. z., neskôr sa riešenie týchto otázok, a to tak u vojakov z povolania ako mužstva, opieralo o zákon o starostlivosti o vojenských a vojnových poškodencov a obeť vojny a fašistickej perzekúcie č. 164 z 18. 7. 1946. Podmienky odškodného sa však stali objektom kritiky v armáde aj v civilnom sektore. Medzi požiadavkami dominovali otázky sociálneho poistenia vojakov po dobu odmínovacích prác, a úhrady výdavkov na prevoz a pohreb usmrtených vojenskou správou.⁵⁵

49 VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 25, inv. č. 102, sign. 99-4/3-2.

50 Ref. 34.

51 DOLEŽAL, ref. 1, s. 100.

52 Tamže.

53 RODÁK, ref. 1, s. 62 a DOLEŽAL, ref. 1, s. 100.

54 Na potrebu riešenia týchto otázok upozorňovali už v novembri 1945 velitelia odmínovacích skupín na východnom Slovensku. Žiadali, okrem iného, zaopatriť pozostalých osobitnou rentou a zaistiť pôžitkovo tých vojakov, ktorí po výbuchu míny boli zranení alebo zostali invalidmi. Slovenský národný archív Bratislava, f. ÚPSP, šk. 5, č. 1855/1945.

55 Pozri napr. VHÚ-VHA Praha, f. MNO/HŠ -VŽV 1947, č. sign. 24-4/1-4 a 84-1/1-10.

TABULKA Č. 2

Výsledky odмінovacích prác v rokoch 1945 – 1946⁵⁶

Oblasť	Počet									
	odstránených mín		odstránenej munície		nasadených vojakov		usmrtených vojakov		ranených vojakov	
	1945	1946	1945	1946	1945	1946	1945	1946	1945	1946
západné Slovensko	4907	1534	409	989	10	78		3		1
stredné Slovensko	32931	1469			30	86				1
južné Slovensko		16831				98		5		10
východné Slovensko	69083	21053			250	380	3	4	5	8
operačné územie skupiny „Teplice“		231		14137		180		4		
Spolu	106921	41118	409	15137	290	822	3	16	5	20
	148 039		15 535		1112		19		25	

Problematická bola aj oblasť spoločenského ocenenia príslušníkov odмінovacích jednotiek. Platné vojenské poriadky a nariadenia im až do roku 1946 umožňovali udeľovať tieto odmeny: a) mimoriadne povýšenie podľa predpisu A-VIII-2, b) mimoriadnu dovolenku podľa výnosu MNO č. 4293/1946 a pochvalné uznanie na základe smerníc veliteľstva ženijného vojska hlavného štábu MNO (MNO/HŠ-VŽV) pre odмінovanie v mieri.⁵⁷ V roku 1946 MNO pripustilo, že činnosť príslušníkov ženijných jednotiek nasadených na odмінovacie práce je možné považovať za službu v poli počas vojny, a preto vojakov, ktorí spĺňajú podmienky stanov čs. vojnových vyznamenaní, je povolené nimi vyznamenať. Išlo o vyznamenania Československý vojnový kríž 1939⁵⁸, Československá medaila Za chrabrosť pred

⁵⁶ Ref. 29.

⁵⁷ VÚA-VHA Praha, f. MNO/HŠ -VŽV 1946, sign. 24-4/38-3.

⁵⁸ Československý vojnový kríž 1939 bol zriadený nariadením vlády Republiky československej z 20. 12. 1940, č. 4/1941 Úr. vestníka čsl. Platnosť vládneho nariadenia po skončení vojny potvrdila vyhláška ministerstva vnútra č. 41/1946 Zb. z 26. 1. 1946. Podľa stanov tohto vyznamenania mohlo byť prepožičané „československým občanom ve vlasti, jednotkám a príslušníkom armády v zahraničí, jakož i jednotkám a příslušníkům spojeneckých armád, kteří se zúčastnili boje vzplanuvšího v roce 1939 a prokázali v něm vynikající a úspěšný čin výkonný nebo velitelský, při němž byli osobně vystaveni nebezpečí života nebo život obětivali.“ www.zakon.sk, Vyhláška ministra vnútra ČSR č. 41/1946 Zb.

nepriateľom⁵⁹ a Československá vojenská medaila Za zásluhy.⁶⁰ Stanovisko MNO však malo neočakávané následky. Po skončení odmninovacích prác v roku 1946 veliteľ 4. ženijnej brigády pplk. žen. Viliam Kurz predložil až 173 návrhov na vyznamenanie, z toho 41 Československým vojnovým krížom 1939, 56 medailou Za zásluhy I. stupňa a 76 medailou Za zásluhy II. stupňa.⁶¹ MNO na začiatku roka 1947 udelilo Československý vojnový kríž 1939 in memoriam ôsmim usmrteným príslušníkom armády – por. žen. Š. Čurilovi a vojakom K. Adámkovi, J. Andelovi, M. Benkovskému, J. Bollovi, J. Buškovi, Š. Hunkovi a L. Ocvirkovi⁶² a následne túto možnosť oceňovania príslušníkov odmninovacích jednotiek dočasne pozastavilo.

Po stiahnutí odmninovacích skupín do materských posádok MNO spresnilo postup pyrotechnických prác pri ďalšom odstraňovaní a likvidovaní nájdenej ženijnej munície. Zdôraznilo, že pyrotechnické práce musí vždy riadiť dôstojník pyrotechnik, ktorý si na potrebné zemné práce môže vyžiadať vojakov z miestnej alebo najbližšej posádky, pričom ale „*Tam, kde je to možné, použijú sa v prvom rade váleční zajatci...O použití trestancov jak vojenských tak i civilných bude rozhodnuté neskôr.*“⁶³ Spolu so zverejnením nariadenia MNO veliteľstvo 4. oblasti vymedzilo územné rozdelenie vojenskej pyrotechnickej služby na Slovensku.⁶⁴

Atmosféru príprav odmninovacích prác v roku 1947 čiastočne poznačil list, ktorý minister národnej obrany arm. gen. L. Svoboda dostal od občanov a miestnych úradov východného Slovenska. Žiadali, aby armáda urýchlene a prednostne odmninovala ich obce a okolitý terén a súčasne odstránila poškodenú vojnovú techniku, ktorá sa tu vo veľkom množstve nachádzala. V tomto zmysle minister aj intervenoval na MNO/HŠ-VŽV, ktoré veliteľstvu ženijného vojska 4. oblasti nariadilo spracovať plán odmninovania Slovenska na rok 1947, a to s prihliadnutím na požiadavky L. Svobodu.⁶⁵

Plán odmninovania bol vydaný formou rozkazu veliteľstva ženijného vojska 4. oblasti už v januári 1947. Konštatoval, že „*Na území Slovenska zostali ešte neodmninované tieto okresy: Zvolen (dve mínové polia), Snina, Svidník, Trebišov a z polovice Košice. Odmninovanie týchto okresov prevedie sa začiatkom roka 1947 súčasne. Odmninovacie práce započnite ihneď, ako to počasie dovoľí asi okolo 15/3. 1947, najneskoršie však 1/4. 1947.*“⁶⁶ Odmninovanie mali opäť vykonávať príslušníci 4. ženijnej brigády, organizácia odmninovacích jednotiek však bola v porovnaní s rokom 1946 odlišná. Uvedený rozkaz ukladal vytvoriť jednu odmninovaciu skupinu (č. I), za ktorej veliteľa určoval veliteľ žpr VI/4 z Michaloviec. Skupina sa organizačne členila na štyri roty o štyroch čatách, z toho jedna čata 3. roty bola dočasne podriadená veliteľstvu VIII. zboru. Spolu bolo pre I. odmninovaciu skupinu plánovaných 416 osôb

59 Československá medaila Za chrabrosť pred nepriateľom bola zriadená nariadením vlády Republiky československej z 20. 12. 1940, č. 4/1941 Úr. vestníka čsl. Po oslobodení Československa bola platnosť tohto vládneho nariadenia potvrzená vyhláškou ministra vnútra č. 42/1946 z 26. 1. 1946. Stanovy vyznamenania uvádzali, že môže byť prepožičané tým „*kteří činem prokázali osobní statečnost před nepřitelem na domácím nebo zahraničním bojišti.*“ www.zakon.sk Vyhláška ministra vnútra ČSR č. 42/1946 Zb.

60 Československá vojenská medaila Za zásluhy bola založená nariadením vlády Republiky československej č. 5/1943 Úr. vestníka čsl. z 20. 4. 1943. Po vojne platnosť nariadenia obnovila vyhláška ministra vnútra ČSR č. 56/1946 z 23. 3. 1946. Stanovy medaile umožňovali, aby bola prepožičaná „*příslušníkům československé armády za vynikající zásluhy o československou brannou moc mimo boj.*“ www.zakon.sk, Vyhláška ministra vnútra ČSR č. 56/1946 Zb.

61 VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 25, inv. č. 102, sign. 90-4/4-4, prílohy k čj. 13898/Dôv. osob. 1946.

62 Tamže, čj. 57050 Dôv./žen. 1947.

63 VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 39, Dôverný rozkaz veliteľstva 4. oblasti č. 46 z 15. 11. 1946.

64 Tamže.

65 VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 25, inv. č. 102, sign. 99-4/3-5.

66 Tamže.

– 20 dôstojníkov, rotmajstrov alebo ďalejšlúžiacich poddôstojníkov a 396 príslušníkov mužstva. Okrem tejto skupiny plán počítal s tým, že veliteľstvo VII. zboru bude podľa potreby využívať príslušníkov ženijných čiat pechoty. V odmínovacích prácach na Dunaji, respektíve na jeho brehoch, mal pokračovať riečny prápor 4. ženijnej brigády.⁶⁷ Organizácia odmínovania je uvedená v prílohe č. 2.

Prípravu odmínovacích prác a ich vykonávanie priaznivo ovplyvnilo získanie časti plánov mínových polí položených nemeckou i Červenou armádou, ako aj jednotkami 1. čs. armádneho zboru v ZSSR. Cestou čs. vojenského ataše v Moskve sa MNO napríklad podarilo získať 511 plánov nemeckých a sovietskych mínových polí, z prevažnej časti z východného Slovenska. Velenie Červenej armády poskytlo aj mapu zamínových priestorov na južnom Slovensku. Zásluhou veliteľstva amerických ozbrojených síl v Európe armáda dostala aj veľký počet plánov mínových polí na území ČSR z archívu bývalého ženijného učilišťa nemeckej armády v Dessau-Rosslau.⁶⁸

Jednotlivé celky I. odmínovacej skupiny, za ktorej veliteľa bol vymenovaný škpt. žen. Alexander Stanek, začali odmínovacie práce v období od 31. marca do 17. apríla 1947 v zostave: 1. rota v priestore Stakčín, okr. Snina, 2. rota (veliteľ por. žen. Rudolf Pupák) v priestore Sečovce – Dargov, okr. Trebišov, 3. rota veliteľ škpt. Štefan Kucman) v priestore Vyšný Svidník a 4. rota v priestore Turňa nad Bodvou, okr. Moldava nad Bodvou. Odlúčená čata 3. roty bola nasadená pri Kremnici, kde sa našli zamínované bunkre z čias Slovenského národného povstania. Po odstránení mín mala byť presunutá ku Zvolenu a potom do okr. Moldava nad Bodvou, kde by sa začlenila do zostavy roty.⁶⁹

Odmínovacie práce boli zamerané predovšetkým na ornú pôdu a komunikácie, najmenej pozornosti jednotky venovali lesným porastom. Priebeh prác poznačil rad ťažkostí spojených, okrem iného, s jarnými záplavami a nasledujúcimi letnými horúčavami, ako aj opakujúcimi sa problémami v materiálnom zabezpečení jednotiek. Do vyschnutej tvrdej pôdy sa mínové bodce prakticky nedali zapichnúť a ohýbali sa, používaná priemyselná trhavina často zlyhávala, používanie plameňometov na vypaľovanie suchej trávy a krovinatých porastov spôsobovalo požiare, väčšina pridelených motorových vozidiel bola nespoľahlivá pre vysokú opotrebovanosť motorov a pneumatík, pitnú vodu vojaci dostávali na prídel a zlej kvality, v dôsledku čoho sa začali šíriť rôzne choroby, vrátane týfusu. Nedostatočné bolo aj zabezpečenie jednotiek zdravotníckou službou. Pre neprítomnosť lekára u odmínovacej skupiny, čo bola, podľa hlásenia veliteľstva 4. oblasti veliteľstvu ženijného vojska hlavného štábu MNO „závažná okolnosť, pretože pri možnosti úrazov (a tie sú) je prítomnosť lekára u čiat veľmi nutná.“⁷⁰, museli byť odmínovacie práce často prerušované.⁷¹ Príslušníci jednotiek tiež nemali v podstate žiadnu možnosť kultúrneho vyžitia. Veliteľ 4. ženijnej brigády mjr. žen. Ján Matušek v svojom hlásení zo 6. júna 1947 upozorňoval na nízku morálku mužstva, ktoré „chodí do hostincov a pije“. Vyskytovali sa aj prípady, kedy vojaci alebo príslušníci veliteľského zboru odmietali pracovať v mínových poliach. Situáciu u jednotiek preto

67 Tamže.

68 IŠTOK, ref. 11, s. 67-68, SLEPCOV, ref. 28 a VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 25, inv. č. 102, sign. 99-4/7.

69 VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 25, inv. č. 102, sign. 99-4/3-15.

70 VÚA –VHA Praha, f. MNO/HŠ-VŽV 1946, sign. 41-3/2-15.

71 K odmínovacím jednotkám boli pridelení najmä lekári – absolventi, ktorí po 3 – 4 mesiacoch služby odchádzali do zálohy a museli byť nahrádzaní inými. Nedostatok lekárov podľa veliteľstva 4. oblasti „zavinil najväčšiu stratu času, pretože nemožno nikoho nútiť, aby takúto prácu vykonával bez zaistenia prvej pomoci.“
VÚA –VHA Praha, f. MNO/HŠ-VŽV 1946, sign. 41-3/2-39.

mjr. Matušek v závere hlásenia hodnotil tak, že „Celkový dojem mužstva pri konaní nebezpečnej práce – odminovaní – je veľmi zatrpklý.“⁷²

Činnosť odminovacích skupín sa opäť skončila k 15. novembru 1947.⁷³ Cez spomenuté ťažkosti a iné problémy ich príslušníci skončili a zlikvidovali spolu 24 754 kusov mín a 12 297 kusov inej munície, z toho príslušníci 1. roty 8 541 mín a 2 193 kusov munície, 2. roty 2 214 mín a 6 748 kusov munície, 3. roty 10 310 mín a 1 784 kusov munície a 4. roty 2 263 mín a 1 295 kusov munície.⁷⁴ Pri odminovacích prácach zahynulo šesť príslušníkov armády – veliteľ I. odminovacej skupiny škpt. žen. A. Stanek, por. žen. Rudolf Pupák, des. ašp. MUDr. Jozef Chytráček, slob. Andrej Grob a vojak Michal Černický.⁷⁵

Ešte v priebehu odminovania veliteľstvo ženijného vojska hlavného štábu MNO znovu otvorilo otázku udeľovania vyznamenaní príslušníkom odminovacích skupín. Na začiatku apríla 1947 zaslalo ďalším zložkám MNO na vyjadrenie nový návrh príslušných smerníc⁷⁶ a po zapracovaní pripomienok ju v novembri toho roka formou výnosu zaslalo ženijným jednotkám. Ustanovenia výnosu umožňovali podávať návrhy na udelenie čs. vojnových vyznamenaní, zredukovaných na Československý vojnový kríž 1939 a Československú vojenskú medailu Za zásluhy, takto:

1/ na vyznamenanie Československým vojnovým krížom 1939 – a) všetkým padlým a b) všetkým ťažko zraneným, a to tak ženistom ako zdravotníckemu personálu;

2) na vyznamenanie Československou vojenskou medailou Za zásluhy I. stupňa – a) všetkým „ktorí úspešne velili odminovacím jednotkám priamo na pracovisku rote až družstvu, najmenej 10 mesiacov“, b) všetkým „ktorí úspešne pracovali ako odminovači aspoň 10 mesiacov“ a c) všetkým „ktorí utrpeli ľahké zranenia aspoň po jednomesačnej práci na odminovaní (aj zdrav. personál)“;

3) na vyznamenanie Československou vojenskou medailou Za zásluhy II. stupňa – a) všetkým „ktorí utrpeli pri odminovacích prácach úraz (nie vlastnou vinou)“ a b) všetkým „ktorí prejavili neobyčajnú pilnosť a svedomitosť pri odminovaní po dobu aspoň 8 mesiacov“.

Ďalší príslušníci odminovacích jednotiek z radov veliteľského zboru a mužstva mohli byť ocenení pochvalným uznaním I. až III. stupňa v závislosti od dĺžky účasti na odminovacích prácach, ktorá bola pre jednotlivé stupne stanovená na 8, 6 a 3 mesiace. Všetky návrhy na udelenie vyznamenaní a pochvalného uznania mali byť podrobne zdôvodnené.⁷⁷ Podľa doteraz známych údajov bol v roku 1947 na udelenie Československého vojnového kríža 1939 navrhnutý len škpt. Stanek a 17 príslušníkov ženijného práporu v Michalovciach obdržalo pochvalné uznanie III. stupňa.⁷⁸

Pre rok 1948 veliteľstvo ženijného vojska 4. oblasti počítalo s vytvorením dvoch odminovacích skupín. Odminovacia skupina I. v sile piatich rôt mala pôsobiť na východnom Slovensku, kde, podľa hlásenia veliteľa ženijného práporu 12 z Michaloviec kpt. žen. Rudolfa Ivaniča⁷⁹, zostali „neodminované úseky Svidník – Snina – Trebišov – Košice – Stropkov – Me-

72 VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 25, inv. č. 102, sign. 45-2/2-2.

73 Niektoré práce datujú skončenie odminovacích prác už septembrom 1947. Pozri napr. DOLEŽAL, ref. 1, s. 101.

74 IŠTOK, ref. 1, s. 89.

75 DOLEŽAL, ref. 1, s. 101; RODÁK, ref. 1, s. 62 a VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 48, inv. č. 239, sign. 72-1/1-13.

76 VÚA-VHA Praha, f. HŠVO 1947, sign. 90-2/1-10.

77 VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 25, inv. j. 102, sign. 90-4/4-4.

78 VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 23, inv. č. 90, sign. 90-2/7-2 a šk. 25, inv. č. 102, sign. 90-4/4

79 Ženijný prápor 12 v Michalovciach vznikol k 1. 10. 1947 osamostatnením a reorganizáciou doterajšieho ženij-

*dzilaborce – Vranov nad Topľou – Sobrance – Gelnica (poradie podľa stupňa zamínovania).*⁸⁰ Jednotlivé roty sa plánovalo rozmiestniť takto: 1. a 2. rota v okrese Svidník, 3. rota v okrese Humenné a 4. a 5. rota v priestore Sečoviec. Odmínovacia skupina II. veliteľstvo ženijného vojska predpokladalo zriadiť v sile jednej roty s určením pre okres Zvolen.⁸¹

O skutočnej organizácii a priebehu odminovacích prác v tomto roku však existuje minimum informácií. Dá sa však z nich usudzovať, že bola sformovaná len odminovacia skupina I., ktorej jedna rota pod velením por. Havránka pracovala v priestore Brezno, Kremnica a Lubietová a ďalšie štyri roty boli nasadené v priestore Dargov – Komárník, a to dve roty (veliteľ jednej por. Vladimír Hodbod) priamo v priestore Dargova, tretia (veliteľ por. Riecky) v priestore Snina – Stropkov a štvrtá (veliteľ npor. Michal Križ) vo Svidníku.⁸² Zaujímavé sú spomienky por. Hodbođa, že jeho rota nemala k dispozícii žiadny plán mínových polí v priestore jej činnosti, a že „Kontrola poctivosti odminování svěřeného úseku byla...prováděna tak, že po ukončení práce v přiděleném „dílcí“ 25 x 25 m si každý sám sedl za volant traktoru a celý dílec pooral pluhem. Vzhledem k možnému napadení banderovci byli všichni vojáci vyzbrojeni puškami s ostrými náboji a moje velitelské stanoviště (stolek s lavičkami) bylo uprostřed odminovávaného prostoru.“⁸³

Výsledky odminovacích prác v roku 1948 z hľadiska počtu odstránených mín sa nám v archívnych materiáloch nepodarilo zistiť. Ak však podľa údajov MNO a veliteľstva 4. oblasti vojenské jednotky mali od mája 1945 do konca roka 1948 na Slovensku odstrániť, okrem iných druhov munície a trhavín, okolo 450 000 mín⁸⁴, a ak sme my vyššie vyčíslili počet mín odstránených od mája 1945 do novembra 1947 na cca 175 000, tak by na rok 1948 pripadlo asi 275 000 mín. Tento počet ale považujeme za nereálny a nezodpovedajúci ani inde uvádzaným údajom o odstránených mínach na Slovensku po skončení vojny.⁸⁵

Dve odminovacie skupiny boli na základe nariadenia veliteľstva ženijného vojska 4. oblasti vytvorené aj v roku 1949. Prvá skupina v sile piatich ženijných čiat, ktorej veliteľom bol kpt. žen. Josef Mender, vykonávala odminovacie práce v priestore Dargova a druhá skupina, sformovaná z troch ženijných čiat zo Serede, bola pod velením por. Jána Husíka nasadená v okolí Svidníka. V súvislosti s rozhodnutím vybudovať v Duklianskom priesmyku pamätník príslušníkom 1. čs. armádneho zboru v ZSSR, ktorí padli počas Karpatsko-duklianskej operácie pri oslobodzovaní Československa, sa činnosť tejto skupiny zameriavala na odminovanie celého priestoru od štátnej hranice s Poľskom po Svidník. Pri odminovacích prácach tu zahynuli vojaci Miroslav Dlouhý, Pavel Mojžiško a Ján Brezovský.⁸⁶

Od roku 1949 sa účasť armády na odstraňovaní mínových pozostatkov vojny orienta-

ného práporu VI z organizačnej štruktúry 4. ženijnej brigády (k 1. 10. 1947 reorganizovaná na 4. ženijný pluk) v Bratislave.

80 VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 6, inv. č. 35, čj. 78766.

81 VÚA-VHA Praha, f. MNO/HŠ-VŽV 1947, sign. 3-13-11.

82 DOLEŽAL, ref. 1, s. 101.

83 Tamže.

84 VÚA-VHA Praha, f. MNO/HŠ-VŽV 1949, sign. 56-4/8-12.

85 Napr. DOLEŽAL, ref. 1, s. 101 uvádza, že čs. armáda po skončení vojny odstránila na Slovensku 400 000 mín. Tento údaj obsahuje aj archívny materiál MNO, ale s tým, že ide o počet odstránených mín v období od mája 1945 do konca marca 1947. VÚA-VHA Praha, f. MNO-leg.odd. 1948, sign. 10-1/6.

86 DOLEŽAL, ref. 1, s. 101; RODÁK, ref. 1, s. 62 a MINDOŠ, I.: Ženisti a pyrotechnici na Dukle. In: *Dukla večne živá*. Zborník spomienok účastníkov Karpatsko-duklianskej operácie a odborných prác. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo 1986, č. 8, s. 91. Poznámka: HUSÍK, ref. 1 v súvislosti s odminovacími prácami v roku 1949 uvádza chybný údaj, že kombinovanej rote, vytvorenej z príslušníkov ženijných útvarov zo Serede, velil mjr. Alexander Stanek, ktorý „prišiel neskôr o život pri nájazde na tzv. R-mínu...“ V tomto čase bol, ako sme už uviedli, A. Stanek takmer rok a pol mŕtvy.

la takmer výlučne na východné Slovensko. Jej rozsah v roku 1950 oproti predchádzajúcemu obdobiu však výrazne klesol, pravdepodobne z dôvodu veľkého počtu organizačných a dislokačných zmien v armáde.⁸⁷ Podľa doteraz známych materiálov boli na odmínovacie práce „Z naléhavých důvodů státně bezpečnostních, bezpečnosti civilního obyvatelstva při obdělávání půdy a zužitkování produkce pícní a lesní půdy“⁸⁸ zo začiatku nasadené len dve ženijné čaty a neskôr dve ženijné roty, a to v priestore Dargova.⁸⁹ Odmínovali spolu 230 ha ornej pôdy, pastvín a lesov.⁹⁰ Súhrnné hlásenie veliteľa odmínovacích prác, ktorým bol opäť kpt. žen. J. Mender, pritom uvádzalo, že na východnom Slovensku zostáva odmínovať okolo 220 ha lesnej pôdy.⁹¹

Odmínovaním tejto plochy v roku 1951 chcelo MNO odmínovacie práce na východnom Slovensku skončiť. Splnenie úlohy malo zabezpečiť veliteľstvo 2. vojenského okruhu, ktorému nariadilo „dodať celkom 6 odmínovacích rôt a veliteľstvo odmínovacích prác na celú dobu, t. j. od 1. apríla do 30. augusta 1951“.⁹² Ženijný náčelník okruhu plk. žen. Jozef Kučera však s upozornením na nízke početné stavy okruhových ženijných jednotiek úlohu považoval za nespĺniteľnú. Navrhoval, aby sa na odmínovacích prácach podieľali ženijné jednotky ako 2., tak 1. vojenského okruhu, posilnené dvoma rotami príslušníkov pomocných technických práporov (PTP). Súčasne odporúčal zvážiť aj možnosť, že by sa od zámeru odmínovať lesné porasty na východnom Slovensku v roku 1951 celkom upustilo.⁹³

Veliteľstvo ženijného vojska MNO s návrhom na využitie ženijných jednotiek 1. vojenského okruhu na odmínovacie práce súhlasilo, ale „výpomoc“ príslušníkov PTP ich riadiaci orgán v tom čase, t. j. Hlavná stavebná a ubytovací správa MNO, nepovolil.⁹⁴ Plán odmínovacích prác súčasne ovplyvnilo, najmä z hľadiska ich teritoriálneho zamerania, rozhodnutie ministra národnej obrany arm. gen. L. Svobodu, aby boli zamerané na priestor Dukly. Išlo o reakciu na „lobing“ vedenia n. p. Zberné suroviny Prešov z februára 1951, ktorým mala byť „umožněna demontáž a odtransportování vrakového materiálu z bojů v r. 1945 pro potřeby ministerstva lehkého průmyslu“.⁹⁵ Na nasledujúcej porade zástupcov MNO, veliteľstva 2. východného okruhu a ministerstva ľahkého priemyslu, ktorá sa uskutočnila v dňoch 3. – 4. apríla 1951 v Prešove, však vojenský odborníci preukázali, že väčšina vrakov bojovej techniky sa nachádza v už odmínovaných priestoroch duklianskej oblasti ohraničených obcami Vápeník – Dolhoňa – Vyšná Písná – Krajná Bystrá – Krajná Polana – Ladomirová – Kapišová – Kružlová – Belejovce a že „Ve zbývajících prostorech dukelské oblasti, které nebyly doposud prověřeny na přítomnost minových polí...se však s největší pravděpodobností žádný těžký vrakový materiál nenachází.“⁹⁶ Na základe toho bol prijatý záver, že pri rešpektovaní rozhodnutia arm. gen. L. Svobodu je odmínovacie práce možné vykonávať aj v iných oblastiach východného Slovenska.⁹⁷

87 Ich súčasťou bola aj reorganizácia veliteľstva 4. vojenskej oblasti na veliteľstvo 2. vojenského okruhu a jeho premiestnenie z Bratislavy do Trenčína v septembri 1950.

88 VHA Bratislava, f. 855, šk. 49, inv. č. 235, sign. 82/84.

89 DOLEŽAL, ref. 1, s. 101.

90 Ref. 88.

91 VHA Bratislava, f. 855, šk. 79, inv. č. 235, sign. 82/6.

92 Tamže.

93 Tamže.

94 VHA Bratislava, f. 855, šk. 79, inv. č. 235, sign. 82/7 a č. 090345-OS.

95 VHA Bratislava, f. 855, šk. 79, inv. č. 235, sign. 82/6.

96 VHA Bratislava, f. 855, šk. 79, inv. č. 235, č. 090345-OS.

97 Tamže.

Upravený plán odmínovacích prác v roku 1951 počítal s odmínovaním lesnej a pastvinárskej pôdy o už spomenutom rozsahu 220 ha v týchto priestoroch: 1) oblasť Dukly od čiaru Nižní Orlík – Vápeník – Pilinský vrch po čiaru Habura – Čertizné – Čeremcha, 2) zalesnený priestor v katastri obce Miňovice v okrese Stropkov, 3) zalesnené priestory na východ od Medzilaboriec, Magury a lesy na juh od obcí Nagov a Čabalovce, 4) prístupové cesty a zalesnené priestory medzi Laboreckým a Lupkovským priesmykom, 5) priestory Slánskych vrchov na juhozápad a sever od obce Slanec, 6) priestory na sever a juh od obce Stakčín v okrese Snina a 7) priestory na sever a juhovýchod od obce Osadné (Telepovce). Okrem toho mali byť vyčistené „všetchny prostory, v nichž budou zjištěny průzkumem a podle zpráv od místního obyvatelstva miny“.⁹⁸

Riadením odmínovacích prác bol poverený ženijný náčelník 2. vojenského okruhu plk. žen. J. Kučera, a to prostredníctvom veliteľstva odmínovacích prác (VOP), ktorého veliteľom sa stal škpt. žen. Michal Kabaljuk zo 64. ženijného pluku v Seredi.⁹⁹ Na rozdiel od predchádzajúcich rokov VOP nemalo trvalé stanovište, ale v priebehu odmínovania sa presúvalo tak, aby bolo čo najbližšie k odmínovávanému priestoru a súčasne malo kontakt na orgány verejnej správy daného okresu. Po sformovaní sa v Michalovciach postupne sídlilo v Sečovciach, Stropkove, Medzilaborciach a Humennom.¹⁰⁰ Odmínovacie práce prebiehali v štyroch smenách – I. smena od 16. apríla do 31. mája, II. smena od 1. júna do 30. júna, III. smena od 1. júla do 31. júla a IV. smena od 1. augusta do 15. septembra 1951, v ktorých sa vystriedalo jedenásť odmínovacích rôt sformovaných zo ženijných jednotiek 1. a 2. vojenského okruhu (pozri tabuľku č. 3).

Materiálové a iné zabezpečenie činnosti jednotiek malo podstatne vyššiu úroveň ako v predchádzajúcich rokoch. Vojaci vybraní do odmínovacích rôt prechádzali pred nasadením teoretickým i praktickým výcvikom. Počas neho sa zdokonaľovali v používaní mínových bodcov a mínohladačiek, vo vytyčovaní mínových polí a zneškodňovaní rozbušiek mín, pričom používali tak imitačné prostriedky ako ostrú ženijnú muníciu. Pri odchode do priestoru odmínovania boli vybavení vychádzkovým, cvičným a pracovným výstrojom a pridelenými zbraňami, t. j. puškou s 30 ks ostrými nábojmi ako pohotovostnou dávkou a 5 ks cvičnými nábojmi na výcvik. Na každú čatu pripadal aj jeden ľahký guľomet. Dôstojníci a poddôstojníci z povolania mali poľnú rovnošatu a pištoľ, respektíve samopal. Odmínovacia rota mala, okrem iného, pridelených 45 ks mínohladačiek sovietskej alebo nemeckej (Frankfurt – Wien) výroby, 10 súprav spojovacieho materiálu, 4 nákladné a 2 osobné automobily, 3 motocykle a 7 bicyklov.¹⁰¹ Ubytovanie jednotiek sa riešilo „jako v poli z dôvodů morálně-politických, výcvikových (bojová pohotovost) a úsporných (APH); preto je nutno vyba-viti je táborovými potřebami, stany, polní kuchyní s potřebnými nádobami na donášení stravy, rozhlasovým zařízením, osvětlením, sportovními potřebami atd.“¹⁰²

98 VÚA-VHA Praha, f. MNO/VŽV 1951, šk. 84, sign. 82-3/1-18.

99 VOP malo spolu 6 dôstojníkov, štyroch poddôstojníkov základnej služby a 35 príslušníkov mužstva. Najpočetnejšou súčasťou VOP bola prieskumná čata, ktorá okrem veliteľa (od 16. 4 do 30. 6. ppor. žen. Ondrej Labanc a od 1. 7. do 18. 9. ppor. žen. v zál. Oldřich Nedvěd) mala 20 vojakov.

100 Ref. 98.

101 VHA Bratislava, f. 855, šk. 49, inv. č. 235, sign. 82/84 a šk. 79, inv. č. 235, č. 090345-OS.

102 VHA Bratislava, f. 855, šk. 79, inv. č. 235, č. 090345-OS.

TABULKA Č. 3

Prehľad odмінovacích rôt podľa smien a pôvodu¹⁰³

Smena	Rota číslo	Okruh	Mierová jednotka (útvár), posádka	Veliteľ	Počet osôb	Miesto táboriska
I.	1.	1.VO	ženijné jednotky 4.armádneho zboru – 4.AZ (veliteľstvo Brno)	npor.žen. Jan Holota (11. žen. prápor)	6+133	Borda
	2.	1.VO	ženijné jednotky 2.AZ (veliteľstvo Písek)	por.žen. Josef Fišer (1. žen. prápor)	6+132	Slanec
	3.	2.VO	ženijné jednotky 1. AZ (veliteľstvo Banská Bystrica)	kpt.žen. Josef Očenáš (21. žen. prápor)	6+132	Vápeník
II.	1.	1.VO	64. ženijný pluk, Sereď	por. žen. Jaroslav Roubal (64. žen. pluk)	7+131	Habura
	2.	2.VO	ženijné jednotky 4.AZ	por. žen. Jaroslav Hakl (24. žen. prápor)	6+138	Nižná Písaná
	3.	2.VO	63. ženijný pluk, Terezín	npor. žen. Václav Vlček (63. žen. pluk)	6+132	Nižný Komárník
	4.	2.VO	ženijné jednotky 4.AZ	kpt. žen. Josef Očenáš	7+120	Vápeník
III.	1.	2. VO	ženijné jednotky 1. AZ	por. žen. Jozef Job (64. žen. pluk)	7+130	Palota
	2.	1.VO	ženijné jednotky 4.AZ	por. žen. Václav Dostál (23. žen. prápor)	6+132	Čabalovce
IV.	1.	1.VO	ženijné jednotky 4.AZ + 63. ženijný pluk	por. žen. František Skála (2. žen. prápor)	6+135	Kolonica
	2.	2.VO	ženijné jednotky 4.AZ + 64. ženijný pluk	por. žen. Jaroslav Hakl, por. žen. Václav Hnilo (24. žen. prápor)	6+135	Hostovice, Ulič

Pre zdravotnícke zabezpečenie príslušníkov každej odмінovacej roty boli určení 2 – 4 lekári z radov aspirantov a 6 – 8 zdravotníkov. Na odvoz zranených vojakov malo VO pridelené dva sanitné automobily. Všetkým vojakom – z povolania, v základnej službe alebo v zálohe – MNO na dobu odмінovacích prác priznalo najvyššiu stravnú normu s prídavkom a príplatky k základným peňažným náležitostiam. MNO súčasne povolilo udeľovať vojakom odmenu vo forme mimoriadnej dovolenky v dĺžke 3 dní za každý mesiac (30 dní nasadenia).¹⁰⁴

103 Ref. 98.

104 VHA Bratislava, f. 855, šk. 79, inv. č. 235,č. 090345-OS a sign. 82/7.

V stanovenom termíne, t. j. od 16. apríla do 15. septembra 1951, odmínovacie roty v jednotlivých smenách preverili a odmínovali všetky plánované priestory a ďalej tie, „*ktoré by by zjištěny průzkumem, označeny místním obyvatelstvem, orgány SNB a orgány státních lesů a statků.*“¹⁰⁵ Navyše bol od mín vyčistený zalesnený priestor na východ od obce Vyšná Rybnica v okrese Sobrance a zalesnené priestory pri obciach Ulič, Uličské Krivé, Zboj, Nová Sedlica, Runina, Ruský potok a Kolbasov. Rozloha odmínovaného priestoru sa z predpokladaných 220 ha zvýšila na 757, 71 ha, na ktorých bolo zlikvidovaných 270 mínových polí s celkovým počtom 7 251 mín rôznych typov (pozri tabuľku č. 4). Časť mín vojaci zničili na mieste a ďalšie sústredili na zberné miesta, kde ich po odchode jednotiek mal zneškodniť pyrotechnik 10. pešej divízie. Odmínované priestory veliteľa rôt protokolárne odovzdali zástupcom miestnej verejnej správy a majiteľom. Pri odmínovacích prácach zahynul jeden vojak – voj. František Chuchma z 9. ženijného práporu v Komárne a osem vojakov bolo zranených.¹⁰⁶

TABUĽKA Č. 4

Výsledky odmínovacích prác v roku 1951¹⁰⁷

Smena	Odmínovaný priestor	Odmínovaná plocha (ha)	Počet odstránených	
			mínových polí	mín
I.	Slánske vrchy a Pilinský vrch	219,89	40	2190
II.	Habura, Dukla, Nižný a Vyšný Komárník, Nižná a Vyšná Písaná	279,61	86	2271
III.	Medzilaborce, Laborecký priesmyk, Lupkovský priesmyk, Magura Kobyla	93,84	64	505
IV.	Vihorlat, Stakčín, Snina, Kolonica, Ulič, Uličské Krivé, Zboj	164,37	80	2285
Spolu		757,71	270	7 251

Zástupca veliteľa 2. vojenského okruhu brig. gen. Ján Čermák v záverečnej správe o odmínovacích prácach, ktorú v novembri 1951 poslal na sekretariát ministra národnej obrany, vysoko ocenil prístup nasadených vojakov. Zdôraznil, že úloha „*dokončit vyčistení zaminovaných prostorů východního Slovenska*“ bola splnená na 145 percent, pričom jednotkám sa podarilo vyvrátiť aj nedôveru civilného obyvateľstva k výsledkom predchádzajúcich odmínovacích prác. Súčasne však upozornil, že „*Třebaže průzkumné součásti velitelství odmínovacích prác a odmínovacích jednotek pátraly všemi spůsoby po zaminovaných prostorech...nelze bezpečně tvrditi, že rozsáhlé lesní komplexy vých. Slovenska by byly úplně vyčistěny od min.....Není proto vyloučeno, že při obhospodařování takových prostorů bude časem zjištěna existence zaminovaných ploch, která si vyžádá zásahu vojenských odmínovacích skupin.*“ V tejto súvislosti navrhol, aby v rozpočtových položkách vojenskej správy bola na tento účel trvale vyčleňovaná čiastka okolo 100-tisíc Kčs.¹⁰⁸

105 Ref. 98.

106 Tamže.

107 Tamže a VHA Bratislava, f. 855, šk. 79, inv. č. 235, sig. 82/19, 82/20, 82/56, 82/57, 82/69, 82/70, 82/91, 82/3/5 a 99/4/33.

108 Ref. 98.

V nasledujúcich rokoch skutočne dochádzalo k prípadom, keď okrem pyrotechnikov ministerstva vnútra aj vojaci ženijných útvarov zasahovali pri nálezoch mín a inej munície, respektíve pri odmínovaní menších priestorov v rôznych oblastiach Slovenska, najmä na východe.¹⁰⁹ Podkladom k tomu bolo nariadenie náčelníka Generálneho štábu čs. armády veliteľstvu 2. vojenského okruhu „*aby každý výskyt mínových polí prošetřilo a odstranilo*“.¹¹⁰ Dňa 30. marca 1954 sa potom na ministerstve vnútra uskutočnila porada so zástupcami MNO o otázkach koordinácie pyrotechnických prác odborníkov týchto rezortov „*pri zneškodnení poválečné munice ve slovenských krajích*“. Na základe dohovoru malo MNO zabezpečovať požiadavky MV ČSR na likvidovanie nájdenej ženijnej a inej munície, a to prostredníctvom pyrotechnikov 2. vojenského okruhu. Tí sa mali už v apríli 1954 zúčastniť pyrotechnických prác v kraji Prešov.¹¹¹

K opätovnému nasadeniu celých jednotiek došlo na začiatku 60. rokov, a to po písomnej intervencii vtedajšieho predsedu vlády V. Širokého z 23. júna 1960. Jej dôvodom bol nález protitankových mín v okrese Bardejov spojený so stratami na životoch civilného obyvateľstva.¹¹² Na základe návrhu náčelníka ženijného vojska ČSLA genpor. Jána Bělohoubka a nasledujúceho nariadenia ministra národnej obrany veliteľovi 2. vojenského okruhu genmjr. Josefovi Valešovi bola na východné Slovensko vyslaná 19-členná ženijná jednotka, ktorej velil kpt. Jaroslav Weis z 92. pontónového práporu v Bratislave. V dňoch 2. júla až 5. augusta 1960 zabezpečila odmínovanie priestoru obce Nižná Písaná o rozlohe 0,075 km² a odmínovanie časti lesa v Dargovskom priesmyku o rozlohe 0,28 km².¹¹³

V spomenutom návrhu na odstránenie mín v okrese Bardejov veliteľ ženijného vojska ČSLA súčasne upozornil, že neustále sa opakujúce zranenia alebo úmrtia civilného obyvateľstva „*vlivem neúplného odminování prostorů východního Slovenska*“ vyžadujú nové dlhodobejšie nasadenie vojenských jednotiek. Navrhoval, aby od roku 1961 armáda pokračovala v odmínovacích prácach, pričom čas potrebný na „*likvidaci a prověření pravděpodobně zaminovaných prostorů*“ odhadoval na 3 – 4 roky pri nasadení 4 ženijných čiat v každom jarnom a jesennom období.¹¹⁴ Po poradách na veliteľstve 2. vojenského okruhu v Trenčíne o možnostiach organizačného a materiálneho zabezpečenia odmínovacích prác bolo napokon rozhodnuté, aby sa tieto začali v roku 1962.

Odmínovacie práce v tomto roku sa uskutočnili podľa nariadenia náčelníka Generálneho štábu ČSLA z 22. februára 1962. Na jeho základe bola zo ženijných jednotiek 2. vojenského okruhu vytvorená samostatná ženijná rota, ktorá mala za úlohu vyčistiť poľnohospodársku pôdu a pastviny, a preveriť a dokončiť odmínovanie lesných porastov severných oblastí Východoslovenského kraja. V období od 10. júna do 14. októbra 1962 rota, za ktorej veliteľa bol opäť vymenovaný kpt. J. Weis, prezrela a odmínovala 172,01 ha pôdy v katastri tridsiatich obcí, pričom odstránila a zlikvidovala 154 protipechotných a protitankových mín,

109 Napríklad už v decembri 1952 bola vyslaná prieskumná ženijná hliadka od 10. ženijnej rotý v Michalovciach na preverenie priestoru Vidraň-Lupkovský tunel (VHA Bratislava, f. 855, šk.44, inv. č. 242, sign. 82/1), na jar 1954 ženijná hliadka 64. ženijného pluku zneškodňovala protipechotné míny a inú ženijnú muníciu v priestore lesného hospodárstva v Šahách (tamže, šk. 47, inv. č. 262, sign. 33/1-8) a v máji toho roka prieskumné hliadky ženijných jednotiek 2. vojenského okruhu preverovali hlásenia miestnych úradov o výskyte mínových polí pri obciach Zboj, Vyšný Orlík, Jabloň a Vyšná Jabložka (VÚA-VHA Praha, f. MNO/VŽV 1954, šk. 247, sign. 82-3/8-1).

110 VÚA-VHA Praha, f. MNO/VŽV 1954, šk. 247, sign. 82-3/8-1.

111 Tamže.

112 VHA Bratislava, f. 855, šk. 27, inv. č. 85, sign. 49-7/5-90, sign. 49/1-48.

113 Tamže a VÚA-VHA Praha, f. MNO/VŽV 1960, šk. 152, sign. 40/4-6.

114 Tamže.

3 425 kusov delostreleckej munície, 7 leteckých bômb, 165 ručných granátov a 32 650 kusov pechotnej munície.¹¹⁵

Od roku 1963 boli do odmínovacích prác na východnom Slovensku opäť zapojené aj ženijné jednotky bývalého 1. vojenského okruhu, k 15. júlu 1958 reorganizovaného na 1. armádu (veliteľstvo do 1. 10. 1960 v Prahe a potom v Příbrami) a 4. armádu (veliteľstvo Tábor). Súčasne bol prijatý návrh ženijného náčelníka 2. vojenského okruhu pplk. Josefa Smolu, aby jednotky v sile samostatnej ženijnej roty sa formovali „*pokiaľ možno z príslušníkov jedného útvaru*“.¹¹⁶ V troch turnusoch, I. – od 1. 4. do 15. 5., II. – od 16. 5. do 30. 6. a III. od 1. 7. do 30. 9. 1963, tak bola na odmínovacie práce postupne nasadená ženijná rota 51. ženijnej brigády z Litoměříc (1. armáda), 1. ženijnej brigády z Pardubíc (4. armáda) a 64. ženijného pluku zo Serede. Odmínovávanie začali jednotky vykonávať pri obci Stakčín v okrese Humenné a skončili v okresoch Košice a Rožňava.¹¹⁷ Výsledky ich činnosti sú uvedené v tabuľke č. 5.

V nasledujúcich rokoch sa ženijné jednotky 2. vojenského okruhu odmínovacích prác na východnom Slovensku už nezúčastnili. Dôvodom bolo zrušenie 64. ženijnej brigády v Seredi (vznikla roku 1956 zo 64. žp) k 31. 8. 1958. Nasadené boli len ženijné rotý 1. armády (od 1. 9. 1965 Západného vojenského okruhu) a 4. armády (od 1. 9. 1945 Stredného vojenského okruhu). V rokoch 1964 a 1965 išlo o ženijné rotý 51. ženijnej brigády z Litoměříc a 1. ženijnej brigády z Pardubíc a v roku 1966 o ženijnú rotu 51. ženijnej brigády a ženijnú rotu 6. ženijného pluku z Rokytnice v Orlických horách. Odmínovacie práce vykonávali v okresoch Svidník (s dôrazom na priestor Dukly), Stropkov, Sobrance, Trebišov, Medzilaborce, Humenné, Michalovce a Košice-vidiek.¹¹⁸ Výsledky jednotlivých rôť sú opäť uvedené v tabuľke č. 5.

Odmínovacie práce riadil ženijný náčelník 2. vojenského okruhu pplk. Milan Karas a od konca roka 1962 pplk. Josef Smola, ktorému boli všetky odmínovacie rotý počas nasadenia aj priamo podriadené. Velitelia ich „materských“ útvarov však mali za povinnosť aspoň jedenkrát za čas nasadenia činnosť rôť osobne skontrolovať. Príslušníci rôť pri zisťovaní mín pracovali, s ohľadom na hornatý a zalesnený charakter terénu, opäť väčšinou len s mínovými bodcami a mínohľadačkami. Už v roku 1962 sa síce uvažovalo o použití ťažkej odmínovacej techniky, t. j. tanku s odmínovacím zariadením,¹¹⁹ a od roku 1963 táto bola priamo aj plánovaná v organizácii odmínovacej roty v podobe ťažného odmínovacieho zariadenia¹²⁰, ale v praxi sa odmínovací tank použil až v roku 1965, a to v priestore Dukly. Išlo o tank T-54 s mechanickým odmínováčom vyorávačom ((T-54/MOV), ktorý najazdil 546 km a očistil 10 ha pôdy.¹²¹

115 ŠTAIGL, ref. 10, s. 265.

116 VÚA-VHA Praha, f. MNO/VŽV 1962, šk. 188, sign. 17/5-1.

117 Tamže.

118 RODÁK, ref. 1, s. 65 a POKORNÝ, J.: Odmínování východního Slovenska. In: *Karpatsko-duklianska operácia – plány, realita, výsledky (1944-2004)*. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie vo Svidníku 30. septembra – 1. októbra 2004 (Ed: Čaplovič, M.-Stanová, M.). Bratislava : VHÚ 2005, s. 268-269.

119 VHA Bratislava, f. 855, šk. 27, inv. č. 85, sign. 49/1-48.

120 Ref. 116.

121 POKORNÝ, ref. 118, s. 268.

TABULKA Č. 5

Výsledky odminovacích prác na východnom Slovensku v rokoch 1962 – 1966¹²²

Rok	Odmínovacia rota		Počet odstránenej munície		Vyčistená plocha (ha)
	Od jednotky	Veliteľ	PP a PT míny	Iná munícia	
1962	64. žp Sereď	kpt. Jaroslav Weis	154	36 247	172,01
1963	51. žb Litoměřice	kpt. Horák	37	7612	44,05
	1. žb Pardubice	kpt. Janoušek	32	16 312	43,65
	64. žp Sereď	mjr. Hrdlička	1	669	8,34
	SPOLU		70	24 593	96,04
1964	51. žb Litoměřice	mjr. Zita	46	2490	153,06
	1. žb Pardubice	mjr. Frolík kpt. Zachař	77	720	63,01
	SPOLU		123	3210	216,07
	1. žb Pardubice	mjr. Adamira	74	25	48,73
1965	51. žb Litoměřice	npor. Jan Pokorný	131	27 111	216,9
	SPOLU		205	27 136	265,63
	6. žp Rokytnice	mjr. Sabo	57	12 947	89,85
1966	51. žb Litoměřice	kpt. Jan Pokorný	136	29225	187,25
	SPOLU		193	42 172	277,1
	1962 – 1966	SPOLU	745	133 358	1026,85

V roku 1966 sa plošné odminovávajúce východného Slovenska ženijnými jednotkami ČS-LA definitívne skončilo. Dôvodom, prečo MNO prijalo toto rozhodnutie, napriek poznatkom o pravdepodobnej existencii ešte neodstránených minových polí, boli zrejme finančné náklady¹²³, ale aj výhrady veliteľov ženijných jednotiek, ktorí v čase začínajúcej vnútroarmádnej diskusie o neriešených problémoch v tejto zložke argumentovali neprípustnosťou riskovania životov vojakov v mieri a narúšaním plynulosti výcviku jednotiek.¹²⁴ Ak by sme sa pokúsili o isté sumarizovanie počtov príslušníkov čs. armády, ktorí sa v nami sledovanom období zúčastnili odminovacích prác, ako aj výsledkov ich činnosti, môžeme tak vzhľadom na chýbajúce informácie urobiť len odhadom a s vedomím možnosti, že ďalším archívnym výskumom budú naše závery podstatne korigované. Na základe doterajšieho stupňa poznania však považujeme za najpravdepodobnejšie tieto údaje: odminovacích prác na Slovensku od skončenia vojny do roku 1966 sa zúčastnilo spolu 4 800 – 5 000 príslušníkov veliteľského

122 Spracované podľa VÚA-VHA Praha, f. MNO/VŽV 1962, šk. 188, sign. 17/5-1, RODÁK, ref. 1, s. 64-65 a POKORNÝ, ref. 116, s. 269-271. Údaje o počte odstránených mín a inej munície, ako aj o rozlohe odminovanej pôdy sa v archívnych materiáloch a publikovaných prácach značne líšia. Za základ tabuľky sme preto zobrali údaje z archivovaných záverečných hlásení o výsledkoch odminovania a údaje bývalého veliteľa odminovacej roty 51. ženijnej brigády Ing. Jana Pokorného, ktoré publikoval podľa osobných záznamov z rokov 1965-1966.

123 Tamže.

124 VÚA-VHA Praha, f. MNO/HPS 1964, sign. 25-2/1.

zboru a mužstva čs. armády, ktorí odminovali alebo preverili cca 2800 ha poľnohospodárskej, lesnej a inej pôdy, pričom zlikvidovali okolo 190-tisíc protipechotných a protitankových mín a viac ako 300-tisíc kusov ďalšej ženíjnej, leteckej, delostreleckej a pechotnej munície. Pri odminovaní zahynulo najmenej 26 príslušníkov armády.

V nasledujúcich rokoch pyrotechnický prieskum a likvidáciu nálezov mín a inej munície z čias 2. svetovej vojny na teritóriu Východného vojenského okruhu, kam patrilo aj územie Slovenska¹²⁵, zabezpečovala stála pyrotechnická skupina sústredená pri 351. strážnej rote v Olomouci. Pri jej výjazdoch k zásahom na Slovensku ju podľa potreby dopĺňali vojaci s pyrotechnickým výcvikom z miestnych ženíjnych jednotiek. Takýto postup sa uplatnil napríklad v prípade pyrotechnického prieskumu, ktorý skupina uskutočnila v júni 1968 v osade Salejna v Starej Bystrici¹²⁶ či v obci Gbelce, okr. Nové Zámky¹²⁷, respektíve v auguste toho roku na trasách Olomouc – Bratislava – Veľké Ludince – Bohunice a Olomouc – Považská Bystrica – Zvolen – Bohuňovo – Lubeník.¹²⁸

ČESKOSLOVENSKÁ ARMÁDA A ODMÍNOVANIE DUNAJA

V úvode našej štúdie sme spomenuli, že na zamínovaní Dunaja sa okrem nemeckých jednotiek podieľalo aj letectvo západných spojencov, predovšetkým Veľkej Británie. Nemci používali tzv. C, D a G míny s akustickým alebo magnetoakustickým zapalovačom, anglické letectvo tzv. A4 a A5 míny s indukčným magnetickým zapalovačom. Počet mín, ktoré do Dunaja položili nemecké jednotky, sa nám nepodarilo zistiť. Anglické letectvo tu nakládlo, podľa údajov Dunajskej flotily (DF) Červenej armády, 1 500 – 2 600 mín.¹²⁹

Primárne odminovacie práce uskutočnila DF hneď po prechode frontu, keď odstránila míny z plavebnej dráhy širokej 80 m v celej dĺžke čs. úseku Dunaja, tzn. 172 km. Označila ju ako splavnú a súčasne si vyhradila právo jej kontroly, respektíve otvorenia novej plavebnej dráhy, ako aj právo na nasledujúce odminovacie práce.¹³⁰ V súvislosti s odchodom vojsk Červenej armády z územia ČSR na jeseň 1945 však jej velenie Slovenskej národnej rade oznámilo, že s ďalšou účasťou DF na odminovaní nepočíta a čs. strana si ho musí zabezpečiť sama.¹³¹ V tom istom čase došlo k zničeniu nákladnej lode pri Komárne v novembri 1945 po náraze na mínu v už „vyčistenej“ plavebnej dráhe, na základe čoho čs. orgány rozhodli o potrebe uskutočniť odminovanie Dunaja v celej šírke toku. Zástupca Povereníctva SNR pre dopravu a verejné práce sa obrátil na veliteľa ženíjného vojska 4. vojenskej oblasti plk. Josefa Nováka so žiadosťou, aby odminovanie rieky v úseku od Bratislavy po ústie Iplá uskutočnili jednotky čs. armády.

Na odminovanie bol určený riečny prápor ženíjnej brigády 4 z Komárna. Predpokladalo sa, že zistené plávajúce míny bude likvidovať strelbou z člnov podobne ako zakotvené míny. V krátkom čase sa však ukázalo, že tento spôsob nie je možné použiť, a že je potrebné

125 Dňom 1. septembra 1965, v súvislosti s premenou existujúcich veliteľstiev okruhov na veliteľstvá okruhov tzv. armádneho typu, sa veliteľstvo 2. vojenského okruhu reorganizovalo a premenovalo na veliteľstvo Východného vojenského okruhu.

126 VHA Bratislava, f. 855, šk. 37, inv. č. 163, č. 34258.

127 Tamže, č. 33684.

128 Tamže, č. 34575.

129 VÚA-VHA Praha, f. MNO/HŠ-VŽV 1945, sign. 84-3/1-18.

130 GREC, M.: *Pomoc československé armády při obnově dopravy v r. 1945-1947* (diplomová práca). Praha : VPA KG 1968, s. 82.

131 VÚA-VHA Praha, f. MNO/HŠ-VŽV 1945, šk. 94, č. 2886.

zvláštne zariadenie umiestnené na vopred určených lodiach, ktoré však čs. armáda nemá k dispozícii. Veliteľstvo ženijného vojska Hlavného štábu MNO preto požiadalo o uskutočnenie porady československých vojenských odborníkov so zástupcami DF k otázkam možnosti jej pokračovania v odminovaní a prípadnej spolupráce s čs. jednotkami. Porada sa uskutočnila 6. decembra 1945 v Bratislave. Zúčastnili sa jej veliteľ ženijného vojska čs. armády brig. gen. Jan Čermák, plk. J. Novák, veliteľ riečného práporu mjr. Jozef Borovec, veliteľ mínovej roty tohto práporu škpt. Titus Iskra a náčelník štábu DF kpt. 1. triedy (plukovník) A. V. Sverdlov. Ten vyjadril oficiálny súhlas s pokračovaním v odminovaní Dunaja, pričom pomoc čs. ženijných jednotiek odmietol. Ich prítomným zástupcom však odovzdal schému zamínovania čs. úseku, oboznámil ich so spôsobom ničenia riečnych magnetických mín a prislúbil, že DF vycvičí v odminovaní asi 40 príslušníkov riečného práporu v prípade, ak si MNO zabezpečí súhlas Ministerstva obrany ZSSR.¹³²

Konkrétne informácie o odminovacích prácach DF a ich výsledkoch v tomto čase sa nám nepodarilo zistiť. Existuje len údaj, že v rokoch 1945 – 1946 DF na čs. úseku Dunaja našla a zničila okolo 260 mín.¹³³ Väčšia pozornosť je v archívnych materiáloch venovaná výcviku príslušníkov riečného práporu¹³⁴ u DF. Po získaní súhlasu Ministerstva obrany ZSSR zorganizovalo velenie DF v Komárne kurz v ničení riečnych mín. Uskutočnil sa od 20. septembra do 21. novembra 1946 a zúčastnili sa ho dvaja dôstojníci, dvaja ďalejšlúžiaci poddôstojníci, piati aspiranti a tridsiati príslušníci mužstva riečného práporu. Inštruktormi im boli 25 dôstojníci a vojaci DF.¹³⁵

Podľa plánu odminovacích prác velenia DF mal byť v lete 1947 čs. úsek Dunaja odminovaný. Dňa 16. júna 1947 však sovietsky vojenský atašé v Prahe plk. A. F. Sizov informoval veliteľa ženijného vojska čs. armády div. gen. Antonína Sameša, že DF má byť v blízkom časovom horizonte stiahnutá. Súčasne sa ho opýtal, či likvidáciu zostávajúcich asi 170 mín môže zabezpečiť čs. armáda. Ponúkol mu, že ak by nemala dostatok technických prostriedkov, môže DF v odminovaní pokračovať.¹³⁶ Celá záležitosť mala evidentne politický podtext, ktorý smeroval k dosiahnutiu súhlasu s ďalšou prítomnosťou časti príslušníkov DF na čs. území a s pokračovaním sovietskej kontroly nad plavbou po Dunaji.

Po zvážení technických možností riečného práporu v Bratislave veliteľstvo ženijného vojska ponuku plk. Sizova prijalo s tým, že čs. armáda poskytne sovietskej odminovacej jednotke všestrannú pomoc. Ak by však DF nemohla v odminovaní pokračovať, veliteľstvo ženijného vojska žiadalo sovietsku stranu o zapožičanie alebo odpredanie potrebného technického zariadenia, konkrétne stanice na odmagnetizovanie vlečných lodí, dvoch vlečných motorových člnov, vleku elektromagnetického a akustického odminovača, dvoch súprav elektromagnetického odminovača typu KEMMT 2 a dvoch zvukových odminovačov HAT.¹³⁷

Dňa 24. novembra 1947 veľvyslanectvo ZSSR v Prahe poslalo Ministerstvu zahraničných vecí ČSR nótu, v ktorej oficiálne oznamovalo, že sovietska vláda, z dôvodu, že podunajské zeme nedisponujú technickými prostriedkami na odmagnetizovanie lodí a lovenie mín, uložila DF pokračovať v odminovaní Dunaja od jeho ústia po Viedeň. Podľa nóty sa pred-

132 VÚA-VHA Praha, f. MNO/HŠ-VŽV 1946, sign. 5-4/1-8, 11-1/1-2 a 5-4/1-11.

133 Ref. 131, s. 85.

134 Dňom 13. septembra 1946 sa prápor premiestnil z Komárna do Bratislavy.

135 VÚA-VHA Praha, f. MNO/HŠ-VŽV 1946, sign. 73-3/21 a 73-3/21-2.

136 Tamže, sign. 84-3/13-5.

137 VÚA-VHA Praha, f. MNO/HŠ-VŽV 1947, sign. 84-3/13-5.

pokladalo, že odminovacie práce na Dunaji skončia v závere roka 1948. S obsahom nóty MZV ČSR dňa 6. decembra 1947 oboznámilo veliteľstvo ženijného vojska MNO.¹³⁸

V tomto čase sa v otázke odminovania Dunaja začalo výrazne angažovať aj Maďarsko. Predstavitelia maďarskej armády predložili zástupcom vojenského oddelenia čs. veľvyslanectva v Budapešti návrh na spoluprácu ženijných jednotiek oboch štátov pri odminovaní čs.-maďarského úseku rieky. Návrh vychádzal z rozhodnutia Maďarska odmietnuť ponuku vlády ZSSR na odminovanie Dunaja prostriedkami DF a zabezpečiť odstránenie mín vlastnými riečnymi jednotkami, ktoré majú už skúsenosti z odminovacích prác na Blatenskom jazere a čiastočne aj na Dunaji. Na nasadenie, a to už od 1. marca 1948, vraj boli pripravené štyri odminovacie jednotky s potrebným technickým zariadením a v prípade čs. súhlasu so spoluprácou by maďarská armáda do šiestich týždňov postavila ďalšie dve.¹³⁹

Reakciou sovietskej strany na maďarské aktivity bola písomná informácia na MZV ČSR, že odminovanie Dunaja od Linca po Čierne more zabezpečí DF v súlade s nótou z novembra 1947. Dňa 19. marca 1948 sa potom v Prahe uskutočnilo rokovanie medzi veliteľom DF kontraadmiralom G. M. Cholostjakovom, jeho zástupcom kpt. 1. triedy M. I. Bakajanom a čs. odborníky, ktorého sa zúčastnil aj div. gen. A. Sameš. Bolo tu dohovorené, že odminovacie práce DF, respektíve jej odminovacia brigáda, ktorej veliteľom bol kpt. 1. triedy Zagrebín, začne v apríli 1948. Za čs. stranu sa odminovacích prác mali zúčastniť veliteľ lodnej roty ženijného práporu 14¹⁴⁰ škpt. M. Kadlec ako styčný dôstojník a z tzv. študijných dôvodov aj pracovník Vojenského technického ústavu v Prahe škpt. ing. Hemský a kpt. Lubomír Štifter zo ženijného práporu 14.¹⁴¹ Na výsledky rokovania nadviazalo podpísanie zmluvy medzi Ministerstvom techniky ČSR a DF o odminovaní Dunaja od Devína po ústie Iplá dňa 20. apríla 1948.¹⁴²

Odmínovacie práce brigáda kpt. 1. triedy Zagrebína začala ešte pred podpísaním zmluvy, a to 15. apríla 1948. Do organizácie brigády patrili dva oddiely – oddiel, ktorého veliteľom bol kpt. 3. triedy Soljanikov, mal pridelený úsek od ústia Moravy po km 1830 a oddiel, ktorému velil kpt. por. Mechkov, od tohto kilometrovníka po ústie Iplá. Odmínovávanie sa uskutočňovalo pomocou magnetických odminováčov (tralov) typu BARIN alebo BABINA, akustických odminováčov HAT (hydroakustický tral), respektíve výbuchmi hlbinných bômb o váhe 150 kg. Odmínovacie práce sa skončili 20. júna 1948, kedy čs. úsek Dunaja aj opustili posledné lode DF.¹⁴³

Odmínovacie jednotky DF zničili na čs. úseku Dunaja v rokoch 1945 – 1948 okolo 430

138 Tamže, sign. 84-3/13-14.

139 Tamže, sign. 84-3/1-9.

140 Riečny prápor ženijnej brigády 4 sa dňom 1. 10. 1947 reorganizoval na samostatný ženijný prápor 14 (riečny). Dislokovaný bol nadialej v Bratislave.

141 VÚA-VHA Praha, f. MNO/HŠ-VŽV 1948, sign. 84-3/1-3.

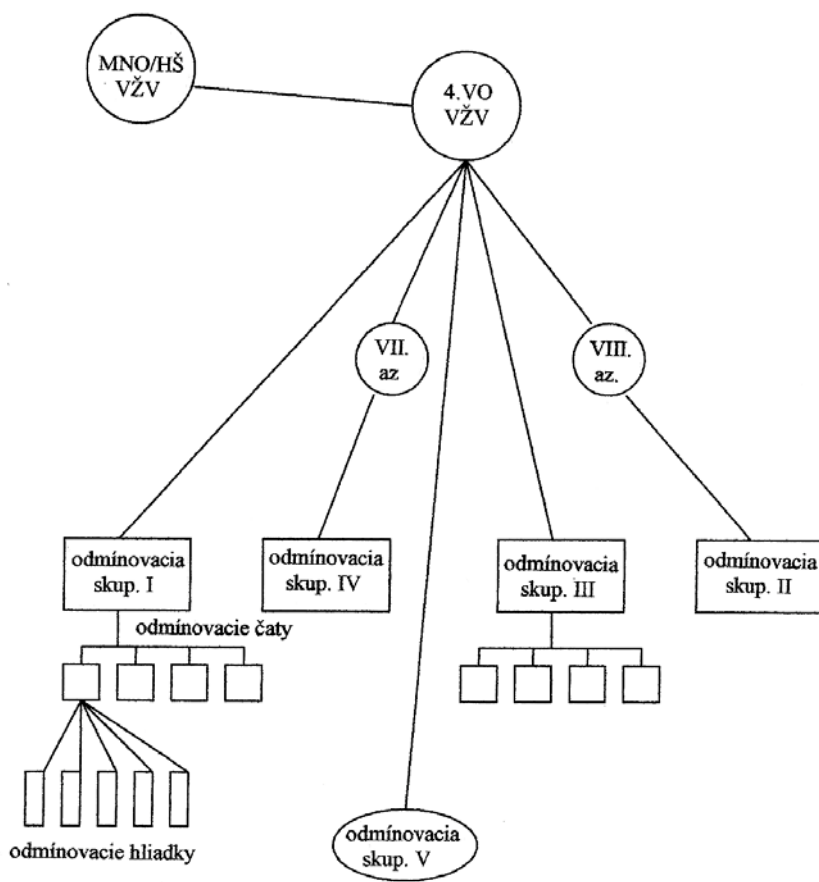
142 V zmluve sa DF zaviazala uskutočniť odminovanie v celej šírke Dunaja včítane splavných ramien a odovzdať ich čs. strane v prevádzkyschopnom stave. Ministerstvo techniky na druhej strane malo pre odminovaciu skupinu DF zabezpečiť potrebné pohonné hmoty v prístavoch Bratislava a Komárno, materiál na vytýčenie plavebnej dráhy, potraviny a podľa potreby aj ubytovanie. Okrem toho za zaviazalo hradiť bežné výdavky na opravy lodí DF v priebehu odminovania na čs. území. Tie sa mali uskutočňovať tiež v prístavoch Bratislava a Komárno a výška výdavkov nemala prekročiť čiastku 1, 4145 milióna Kčs. Ďalej malo ministerstvo hradiť osobné náklady príslušníkov odminovacej skupiny, ktoré sa odhadovali na 133 tisíc Kčs (tamže, sign. 84-3/1-13). Celkom čs. strana DF poskytla 24 tisíc dávok proviantu v cene 992,8 tisíc Kčs, 228,04 tisíc kg nafty, 824,2 kg benzínu, 117,7 tisíc kg leteckého benzínu, 15,05 tisíc kg strojného oleja a 200 m³ palivového dreva. Náklady na opravu lodí DF prekročili o 200-tisíc Kčs, pretože niektoré lode bolo potrebné opraviť hneď po ich prijazde (tamže, sign. 84-3/1-20).

143 Tamže, sign. 84-3/1-14, 84-3/1-14 a 84-3/1-18.

až 450 mín. Aj v nasledujúcom období sa však priamo v rieke alebo na jej brehoch nachádzali „zabudnuté“, či z rakúskej časti toku naplavené mínové nástrahy. Ich ničenie zabezpečoval ženijný prápor 14 z Bratislavy, a to až do roku 1952, keď bolo odmínovávanie Dunaja definitívne skončené.

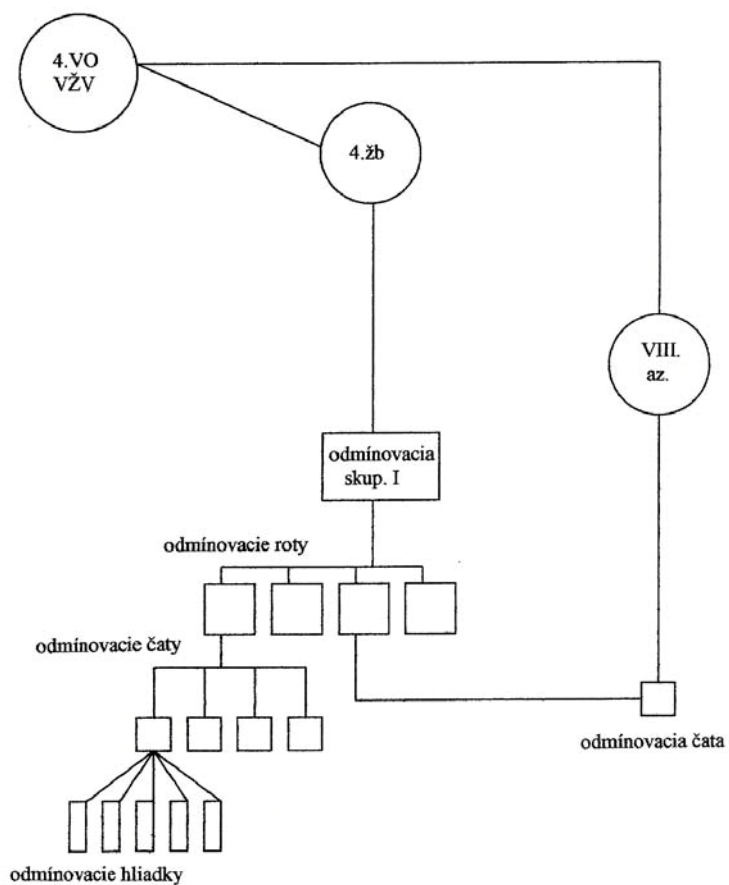
Príloha 1

ORGANIZÁCIA ODMÍNOVACÍCH JEDNOTIEK V ROKU 1946

Príloha 2

ORGANIZÁCIA ODMÍNOVACÍCH JEDNOTIEK V ROKU 1947

Príloha 3

ORGANIZÁCIA ODMÍNOVACEJ ROTY V ROKU 1951

1. veliteľ roty

2. veliteľský roj – osvetový poddôstojník
 – výkonný roty
 – kreslič, pisár
 – motospojka

3. technický roj – nadvozný
 – účtovník automobilových pohonných hmôt
 – 3 mechanici
 – vodič osobného automobilu
 – 3 vodiči nákladných automobilov
 – vodič sanitného automobilu

4. hospodársky roj – proviantný
 – pomocník proviantného
 – účtovník
 – 3 kuchári
 – obuvník

5. zdravotnícky roj – lekár (ašpirant)
 – zdravotnícka hliadka -6 zdravotníkov

6. spojovací roj – 4 spojári

7. prieskumné družstvo – 1 ašpirant
 – 2 poddôstojníci
 – 8 vojakov

8. odmínovacia čata (4x) – 1 dôstojník
 – 4 poddôstojníci
 – 17 vojakov

Celkové počty: 1) osoby: 5 dôstojníkov, 2 ašpiranti, 30 poddôstojníkov, 100 príslušníkov mužstva
 2) technika: 2 osobné automobily terénne, 1 sanitný automobil, 6 nákladných automobilov, 1 motocykel bez prívesu, 1 motocykel s prívesom, 1 motocykel pásový, 1 terénne auto s prívesom
 3) iný materiál: 1 elektrický benzínový agregát, 35 mínohladačiek, 130 mínových bodcov, 250 mínových značiek, 830 m vytýčo-

VOJENSKÁ HISTÓRIA

vacieho pásma, 7 elektrických roznetníc, 310 kg trhavín,
600 rozbušiek, 450 m zápalnice, 100 m bleskovice

(VHA Bratislava, f. 855, šk. 79, inv. č. 235, č. 090345-OS)

J. ŠTAIGL: DIE TEILNAHME DER TSCHECHOSLOWAKISCHEN ARMEE AN DER MINENRÄUMUNG DER SLOWAKEI NACH DEM ZWEITEN WELTKRIEG

Die Kampfhandlungen in der Zeit des Zweiten Weltkrieges hinterlassen in der Slowakei ihre unverwischbaren Spuren. Am meisten wurden weitreichende Gebietsräume, Wege und Eisenbahnstrecken, sowie schiffbare Abschnitte von Flüssen, wirtschaftliche Objekte, aber auch Teile von Städten, bzw. einzelne Häuser vermint. Zusammenhängende Minenfelder, einzeln gelegte Minen oder Minenköder haben alle in der Slowakei kämpfenden Armeen benutzt. Es handelte sich besonders um die deutsche Wehrmacht und die Rote Armee, aber auch um die Einheiten des 1. tschechoslowakischen Armeekorps in der UdSSR, weiter um die Teile der ungarischen und der rumänischen Armee. Am meisten wurde die Ostslowakei, vor allem der Raum von Dukla und von Slanské vrchy vermint. Beseitigung der Minen wurde nach dem Kriegsende hauptsächlich von den Angehörigen der tschechoslowakischen Armee sichergestellt. Die Minenräumungsarbeiten in den Jahren 1945 – 1951 haben überwiegend einen flächigen Charakter gehabt. Mit diesen Arbeiten wurden Minenräumungseinheiten der Pionierverbände des 4. Militärkreises, seit September 1950 des 2. Militärkreises und seit 1951 auch des 1. Militärkreises beauftragt. In den darauf folgenden Jahren handelte sich um die sog. punktuelle Minenräumung, als die Angehörigen der Armee mit pyrotechnischer Ausbildung konkrete Minenbefunde und übrige Munition liquidierten. Zwischen 1962 und 1966 sind die Minenräumungsarbeiten flächigen Charakters wieder erneuert worden, und zwar mit dem Ziel, die Entminung des Ackerbodens und der Waldflächen in der Ostslowakei abzuschließen, da hier auf Grund der Explosionen der Minen sowie der anderen Munition zu zahlreichen Verletzungen und Todesfällen unter den Zivilbevölkerung kam. Auch in dieser Zeit setzten sich die Entminungseinheiten aus den Soldaten der Pionierverbände des 1. und 2. Militärkreises zusammen. Der Aufsatz schildert die Problematik der Entminung der Slowakei zwischen 1945 und 1966 mit der Absicht, die eingesetzten Militäreinheiten zu identifizieren, ihre Struktur und Tätigkeit, sowie Ergebnisse ihre Beschäftigung zu näher zu bringen. Zum Abschluss ist die Frage der Entminung der Donau behandelt, die 1945-1948 von der sowjetischen Donauflotte durchgeführt und anschließend von den Angehörigen des Flussbataillons aus Bratislava fertig gemacht.